

Møteinnkalling

Kontrollutvalget Aremark

Møtested: Aremark kommune, møterom kommunestyresalen

Tidspunkt: 24.09.2015 kl. 09:00

Eventuelle forfall meldes til Anita Rovedal, telefon 908 55 384, e-post anirov@fredrikstad.kommune.no

Varamedlemmer møter etter nærmere avtale.

Aremark, 14.09.2015

Alf Ulven
Leder
(sign.)

Kontrollutvalget Aremarks møte 24.09.2015

Sakliste

U.off.

- PS 15/24   Protokoll fra kontrollutvalgets møte 25.08.2015
- PS 15/25   Forvaltningsrevisjonsprosjekt "Spesialundervisning" Aremark
kommune
- PS 15/26   Kartlegging av saksfremlegg for kommunestyresaker
- PS 15/27   Informasjon fra revisjonen
- PS 15/28   Eventuelt

Saksnr.: 2015/15205
Dokumentnr.: 1
Løpenr.: 147942/2015
Klassering: 510/118
Saksbehandler: Anita Rovedal

Møtebok

Behandlet av Kontrollutvalget Aremark	Møtedato 24.09.2015	Utvalgssaksnr. 15/24
---	-------------------------------	--------------------------------

Protokoll fra kontrollutvalgets møte 25.08.2015

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Protokollen fra kontrollutvalgets møte 25.08.2015 godkjennes

Rakkestad, 08.09.2015

IØKUS IKS

Vedlegg

- Protokoll fra kontrollutvalgets møte 25.08.2015

Vurdering

Protokollen legges frem for godkjenning.

Møteprotokoll

Kontrollutvalget Aremark

Møtedato: 25.08.2015,
Tidspunkt: fra kl. 09:00 til kl. 09:10
Møtested: Aremark kommune, møterom kommunestyresalen
Fra – til saksnr.: 15/20 – 15/23

MEDLEMMER	MØTT	VARAMEDLEMMER
Alf Ulven, leder	X	
Berit Edvardsen	X	
Tom Sigurd Akre	X	

Antall stemmeberettigede fremmøtte 3 av 3.

Møtende fra administrasjonen: Rådmann Jon Fredrik Olsen, sak 15/21

Møtende fra revisjonen: Svend Harald Klavestad

Møtende fra kontrollutvalgssekretariatet: Anita Rovedal og Casper Støten

Ordfører var til stede under hele møtet.

.....
Alf Ulven
Leder

.....
Berit Edvardsen

.....
Tom Sigurd Akre

Merknader

Kontrollutvalget Aremarks møte 25.08.2015

Sakliste

- PS 15/20   Protokoll fra kontrollutvalgets møte 23.06.2015
- PS 15/21   Manglende innsyn i økonomi- og regnskapsdokumenter - Aremark kommune
- PS 15/22   Informasjon fra revisjonen
- PS 15/23   Eventuelt

U.off.

PS 15/20 Protokoll fra kontrollutvalgets møte 23.06.2015

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Protokoll fra kontrollutvalgets møte 23.06.2015 godkjennes

Rakkestad, 07.08.2015

Anita Rovedal

daglig leder

Kontrollutvalget Aremarks behandling 25.08.2015:

Kontrollutvalget Aremarks vedtak/innstilling 25.08.2015:

Protokoll fra kontrollutvalgets møte 23.06.2015 godkjennes

PS 15/21 Manglende innsyn i økonomi- og regnskapsdokumenter - Aremark kommune

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Kontrollutvalget har ikke fulgt økonomirapportering til Formannskap og Kommunestyre av delvis mangel på relevant informasjon. Kontrollutvalgsleder gjennomgår med Rådmannen rutiner for fremtidig utsendelse av dette materialet og anbefaler at nytt Kontrollutvalg som velges høsten 2015 informeres om vårt arbeid omkring økonomistyring i Aremark Kommune.

Rakkestad, 11.08.2015

Anita Rovedal

daglig leder

Kontrollutvalget Aremarks behandling 25.08.2015:

Utvalgsleder redegjorde for saken og mente at mye av saken skyldes misforståelser rundt utsending av økonomirapportering fra kommunen. Som sekretariatet har hevdet hele tiden så har sekretariatet og utvalgsleder stått som kopimottaker på alle innkallinger og protokoller til formannskap /kommunestyre. Sekretariatet har derimot ikke automatisk videresendt dette til resten av utvalget da dette også er tilgjengelig på kommunens hjemmeside.

Kontrollutvalget Aremarks vedtak/innstilling 25.08.2015:

Kontrollutvalget har ikke fulgt økonomirapportering til Formannskap og Kommunestyre av delvis mangel på relevant informasjon. Kontrollutvalgsleder gjennomgår med Rådmannen rutiner for fremtidig utsendelse av dette materialet og anbefaler at nytt Kontrollutvalg som velges høsten 2015 informeres om vårt arbeid omkring økonomistyring i Aremark Kommune.

PS 15/22 Informasjon fra revisjonen

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Informasjon fra revisjonen tas til orientering

Rakkestad, 07.08.2015

Anita Rovedal
daglig leder

Kontrollutvalget Aremarks behandling 25.08.2015:

Revisjonen informerte om følgende:

- Forvaltningsrevisjonsrapporten ang spesialundervisning kommer på neste møte.
- Kartleggingen av om kommunestyret får tilfredsstillende dokumentasjon før vedtak skal fattes er påbegynt og blir lagt frem på neste møte.

Kontrollutvalget Aremarks vedtak/innstilling 25.08.2015:

Informasjon fra revisjonen tas til orientering

PS 15/23 Eventuelt

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Saken legges frem uten innstilling

Rakkestad, 07.08.2015

Anita Rovedal
daglig leder

Kontrollutvalget Aremarks behandling 25.08.2015:

- Sekretariatet informerte kort om en ekstern ressursgjennomgang av IØKUS IKS, hvor noe av resultatet var at eierkommunene/kontrollutvalgene selv må bli flinkere til å benytte seg av digitale hjelpemidler, slik at sekretariatet kan spare inn ressurser på unødvendig kopiering og utsending av papirer.

Kontrollutvalget Aremarks vedtak/innstilling 25.08.2015:

Saksnr.: 2015/15205
Dokumentnr.: 2
Løpenr.: 147958/2015
Klassering: 510/118
Saksbehandler: Casper Støten

Møtebok

Behandlet av	Møtedato	Utvalgssaksnr.
Kontrollutvalget Aremark	24.09.2015	15/25

Forvaltningsrevisjonsprosjekt "Spesialundervisning" Aremark kommune

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak som legges frem for Aremark kommunestyre til behandling:

1. Forvaltningsrevisjonsrapporten «Spesialundervisning» tas til orientering.
2. Rapportens følgende anbefalinger vedtas iverksatt:
  1. Kommunen skal rette fokuset over på tidlig innsats, for på denne måten søke å redusere antall vedtak om spesialundervisning på mellom- og ungdomstrinnet.
  2. Skolen skal fortsette å utarbeide skriftlige henvendelser til PP-tjenesten.
  3. Skolen skal utarbeide spesialundervisningens organisering i årstimer, og angi dette i klokketimer.
  4. Skolen skal innhente skriftlig samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering, og før det blir fattet vedtak om spesialundervisning.
  5. Kommunen skal gi virksomhetsleder/reaktor ved Aremark skole fullmakt til å fatte enkeltvedtak i ikke prinsipielle saker etter opplæringsloven.
  6. Vedtak om spesialundervisning må foreligge dersom den sakkyndige vurderingen tilsier at eleven har behov for dette.
  7. Skolen skal utarbeide utfyllende opplysninger om klage i enkeltvedtaket i henhold til forvaltningslovens kapittel VI.
  8. Skolen skal endre sine rutiner slik at i saker hvor det ikke er mulig å saksbehandle innen en måned må skolen underrette de involverte i form av et foreløpig svar.
  9. Kommunen skal gå i dialog med PP-tjenesten for å unngå ventelister og lang saksbehandlingstid.
  10. Kommunen skal sende krav om refusjon for alle timene elevene er tildelt for spesialundervisning.

3. Kontrollutvalget følger opp administrasjonens gjennomføring av kommunestyrets vedtak i saken, jmfør forskrift nr. 905/2004 om kontrollutvalg § 12 om oppfølging av forvaltningsrevisjonsrapporter, ved at revisjonen fremlegger oppfølgingsrapport ett år etter at rapporten er ferdigbehandlet i kommunestyret.

Rakkestad, 08.09.2015

IØKUS IKS

Sammendrag

I henhold til kommunelovens § 78 og forskrift nr. 904/2004 om revisjon § 6 skal det i hver kommune utføres forvaltningsrevisjon, hvorpå revisjonen skal rapportere resultatene av sitt arbeid til kontrollutvalget.

I sak 14/22 på kontrollutvalgsmøte 16.09.2014 om plan for forvaltningsrevisjon vedtok kontrollutvalget at forvaltningsrevisjonsprosjekt «Spesialundervisning» skulle gjennomføres i løpet av planperioden. Planen er enstemmig vedtatt i Aremark kommunestyre den 11.12.2014 i sak 39/14.

Vedlegg

- Forvaltningsrevisjonsrapport «*Spesialundervisning*» Aremark kommune

Saksopplysninger

Rapporten er skrevet på bakgrunn av problemstillingen «*Blir det tilrettelagt for spesialundervisning i grunnskolen i Aremark kommune i henhold til gjeldende lovverk og statlige føringer?*», samt problemstillingen «*Betaler omsorgskommunene for spesialundervisning som er tildelt plasserte fosterhjemsbarn i Aremark kommune?*»

På grunnlag av kontrollhandlinger som inkluderer gjennomgang av 12 tilfeldige utvalgte mapper fra elever som mottar spesialundervisning; intervju med virksomhetsleder/reaktor for Aremark skole; analyse av innrapporterte tall fra KOSTRA; dokumentanalyse av kommunens interne rutiner og reglement samt kontroll av dokumentasjon på refusjonskrav i 6 mapper tilhørende fosterhjemsbarn, konkluderer revisjonen med at det i stor grad blir tilrettelagt for spesialundervisning i Aremark kommune i henhold til gjeldende lovverk og statlige føringer. Det er revisors vurdering at Aremark kommune får innbetalt kravene om refusjon fra omsorgskommunene, men at det i enkelte tilfeller blir sendt krav om refusjon for færre timer spesialundervisning enn det reelle antall timer eleven har fått tildelt, noe som medfører mindreinntekter for Aremark kommune. Revisjonen har avdekket flere forbedringsområder og fremmer på bakgrunn av dette de 10 anbefalingene som er gjengitt i rapporten.

I sin tilbakemelding til revisjonen slutter rådmannen seg til rapportens anbefalinger og meddeler at nødvendige grep vil bli gjennomført.

Vurdering

Sekretariatet vurderer revisors metodiske fremgangsmåte og datainnsamling som et hensiktsmessig grunnlag for å gi et dekkende svar på problemstillingene. Rapporten anses i så måte å være i samsvar med kontrollutvalgets bestilling.

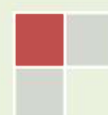
Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å ta rapporten og rådmannens tilbakemeldinger til etterretning. Revisjonen vil være til stede og tilgjengelige for å besvare spørsmål fra utvalget når saken behandles.

Forvaltningsrevisjonsrapport

”Spesialundervisning”

Aremark kommune

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	FORORD OG PROSJEKTMANDAT	1
2.	SAMMENDRAG	2
3.	INNLEDNING	6
3.1	Problemstillinger	6
3.2	Avgrensning av prosjektet	6
3.3	Revisjonskriterier	6
3.4	Revisjonsmetoder	7
3.5	Introduksjon	7
4.	PROBLEMSTILLING 1: Blir det tilrettelagt for spesialundervisning i grunnskolen i Aremark kommune i henhold til gjeldende lovverk og statlige føringer?	10
4.1	Revisjonskriterier	10
4.2	Revisors undersøkelse og innhentede data.....	11
4.3	Revisors vurderinger og konklusjoner.....	18
4.4	Anbefalinger	22
5.	PROBLEMSTILLING 2: Betaler omsorgskommunene for spesialundervisning som er tildelt plasserte fosterhjemsbarn i Aremark kommune?.....	23
5.1	Revisjonskriterier	23
5.2	Revisors undersøkelse og innhentede data.....	23
5.3	Revisors vurderinger og konklusjoner.....	24
5.4	Anbefalinger	25
6.	RÅDMANNENS BEMERKNINGER	26
7.	KILDEHENVISNINGER	27
8.	VEDLEGG	28

1. FORORD OG PROSJEKTMANDAT

Revisjonen skal i henhold til kommuneloven og forskrift om revisjon¹ utføre forvaltningsrevisjon. Etter forskriften innebærer forvaltningsrevisjon å gjennomføre systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets vedtak og forutsetninger. God kommunal revisjonsskikk er å følge RSK 001; Standard for forvaltningsrevisjon, utarbeidet av Norges kommunerevisorforbund NKRF. Dette forvaltningsrevisjonsprosjektet *Spesialundervisning*, er gjennomført i forhold til RSK 001. Prosjektet er gjennomført etter plan for forvaltningsrevisjon vedtatt i kontrollutvalget i sak 14/22 den 16.09.2014, og i kommunestyret i Aremark kommune i sak 39/14 den 11.12.2014.

Etter kommuneloven skal revisor rapportere resultatene av sin revisjon og kontroll til kontrollutvalget.

Prosjektet er gjennomført etter vedtatt prosjektbeskrivelse i tidsrommet januar - august 2015. Rapporten er oversendt kommunen for verifisering.

Prosjektansvarlige revisors habilitet og uavhengighet sett opp mot kommunen og den undersøkte virksomheten er vurdert, og revisjonen finner ansvarlig revisor habil til å utføre prosjektet.

Prosjektet er gjennomført av forvaltningsrevisor Lene Ødegård, og fagansvarlig forvaltningsrevisor Anita Rønningen har vært prosjektansvarlig. I tillegg har stedlig revisor Anders Fladberg deltatt i informasjonsinnsamlingen.

Rapporten oversendes kommunen etter behandling i kontrollutvalget og kommunestyret.

Revisor vil takke kontaktperson og andre som har deltatt i prosjektet for hyggelig samarbeid i forbindelse med prosjektarbeidet.

Indre Østfold Kommunerevisjon IKS
Rakkestad 11.09.2015

Rita Elnes
Distriktsrevisor

Anita Rønningen
Fagansvarlig forvaltningsrevisor

Lene Ødegård
Forvaltningsrevisor

---

¹ Kommunelovens kapittel 12 § 78 og forskrift om revisjon av 1.juli 2004 kapittel 3 § 6.

2. SAMMENDRAG

Utgangspunktet for rapporten har vært følgende 2 problemstillinger: Blir det tilrettelagt for spesialundervisning i grunnskolen i Aremark kommune i henhold til gjeldende lovverk og statlige føringer? Og betaler omsorgskommunene for spesialundervisning som er tildelt plasserte fosterhjemsbarn i Aremark kommune? Det er foretatt et intervju med virksomhetsleder/rektor for Aremark skole. Det er også gjort kontrollhandlinger av til sammen 12 tilfeldig utvalgte mapper, for elever som mottar spesialundervisning. I tillegg har revisor kontrollert om det foreligger dokumentasjon på refusjonskrav i 6 mapper tilhørende fosterhjemsbarn. Videre er det foretatt dokumentanalyse av kommunens interne rutiner og reglement på området, samt en analyse av kommunens innrapporterte tall i KOSTRA. Dette danner grunnlaget for rapportens innhold og konklusjoner.

Barn i Norge har rett og plikt til offentlig grunnskoleopplæring i henhold til opplæringslova, som skal tilpasses den enkelte elev og dennes forutsetninger.

Det er førende nasjonale målsettinger om at skolene skal vektlegge tidlig innsats i forhold til sine elever. Revisor ser ut i fra KOSTRA-tall at Aremark kommune har en høy andel elever med spesialundervisning. Kommunen har hatt en nedgang i elever med spesialundervisning på 1.- 4. trinn fra foregående år, mens de har hatt en økning på 5.- 7. trinn og 8.- 10. trinn. I 2014 lå Aremark kommune under gjennomsnittet til KOSTRA gruppe 05 på 1.- 4. trinn, men vesentlig høyere enn gjennomsnittet på 5.- 7. trinn og 8.- 10. trinn.

Dersom skolen mener at eleven ikke får et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, til tross for forsøk med ulike tiltak, skal rektor gjøre en formell henvisning til PP-tjenesten. Lovverket legger ingen føringer for hvordan henvisningen av elever skal skje, men i følge utdanningsdirektoratets veileder for spesialundervisning bør henvisningen være skriftlig.

Ved gjennomgangen av elevmappene så revisor at det i 7 av 9 kontrollerte mapper lå henvisning til PP-tjenesten, mens pedagogisk rapport lå som vedlegg til 5 av dem. Henvisningene viste at det i 2 av tilfellene var foreldrene som ønsket utredning, i 4 mapper var det et samarbeid mellom skolen og hjemmet, og i den siste mappen var skolen alene initiativtaker. Revisor vurderer at det er utarbeidet rutiner for henvisning fra skolens side.

Det skal utarbeides en sakkyndig vurdering før et enkeltvedtak om spesialundervisning foreligger. Ved mappegjennomgang så revisor at de sakkyndige vurderingene er konkrete i sin vurdering av eleven, og i sin angivelse av hvilke opplæringstilbud som vil gi eleven et godt læringstilbud. Dette vurderer revisor som positivt, og ser at det er med på å gi nøyaktige kriterier som skolen deretter kan arbeide ut i fra. Revisor vurderer at de sakkyndige vurderingene er i tråd med lovverket.

Opplæringslova sier at det med forsvarlig opplæring menes at den sakkyndige vurderingen skal ta konkret stilling til hvor mange spesifikke årstimer eleven bør tilbys for at opplæringen skal være i tråd med lovens pålegg. Revisor så ved kontroll av mappene at de sakkyndige vurderingene var angitt i nøyaktig antall årstimer, men i stedet for klokketimer var årstimene angitt i 45 minutter. Videre spesifiseres det i hvilke fag spesialundervisningen skal gis. Den nye malen skolen har utarbeidet for enkeltvedtak viser tidsangivelser i årstimer a 45 minutter, omfanget av årstimene i klokketimer og gjennomsnittlig klokketimer per uke. Angivelse av

opplæringsstilbud i årstimer gir skolen en større fleksibilitet når det gjelder tilrettelegging av undervisning, noe som er med på å gi et forutsigbart tilbud til eleven.

Opplæringslova sier videre at skoleeier skal grunngi vedtaket hvis det avviker fra den sakkyndige vurderingen. Revisor fant ingen avvik fra de sakkyndige vurderingene i mappene som ble kontrollert. Dette finner revisor positivt.

Det er et krav om samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering, og før det fattes enkeltvedtak om spesialundervisning. Revisor har ved kontroll av mappene sett at 8 mapper inneholdt samtykke fra foreldrene til sakkyndig vurdering, men revisor kan ikke se at det forelå samtykke til vedtak om spesialundervisning.

Revisor tolker opplæringsloven slik at det er skoleeier som fatter alle vedtak vedrørende spesialundervisning. Aremark kommune har delegert denne myndigheten til rådmannen. Ved mappegjennomgangen så revisor at samtlige enkeltvedtak som var fattet ved Aremark skole var underskrevet av virksomhetsleder/rektor.

Revisor har sett at det mangler ett vedtak i 2 av de kontrollerte mappene, selv om de sakkyndige vurderingene tilsa at elevene hadde rett på dette.

Forvaltningsloven hjemler hvordan et enkeltvedtak skal være utformet. Enkeltvedtaket skal være skriftlig. Revisor fant at mappene inneholdt skriftlige enkeltvedtak der dette forelå. Det følger lovverket, og revisor vurderer dette som positivt. Enkeltvedtaket skal også gi opplysninger om klageadgang, klagefrist og klageinstans. Det skal også gis opplysning om nærmere fremgangsmåte ved fremsettelse av klage. Revisor så at de kontrollerte vedtakene hadde mangelfulle opplysninger om klageadgang.

Forvaltningsloven fastslår at saken skal forberedes og avgjøres uten ugrunnet opphold. Dersom det må ventes at besvarelsen vil ta uforholdsmessig lang tid, skal det forvaltningsorganet som mottok henvendelsen snarest mulig gi underretning med angivelse av grunnen, og så vidt mulig også meddele når svar kan ventes. I saker som gjelder enkeltvedtak, skal det gis foreløpig svar dersom en henvendelse ikke kan besvares i løpet av én måned etter at den er mottatt. Revisor ser at gjennomsnittlig saksbehandlingstid er lang, og der saksbehandlingstiden ikke kan besvares innen en måned gir ikke skolen de involverte foreløpig svar. Dette anser revisor som uheldig.

Det kan ikke innføres ventelister for utredning av en elevs behov for spesialundervisning. En venteliste strider mot elevens rett til spesialundervisning. Revisor så ved kontroll at venteliste var tilfelle i 2 mapper.

Elever som er tilstått vedtak om spesialundervisning skal få utarbeidet en individuell opplæringsplan (IOP). Plikten til å utarbeide en IOP er et absolutt krav i loven. Revisor fant at samtlige av de kontrollerte mappene inneholdt utarbeidede IOPer. Det var ett tilfelle hvor det var utarbeidet IOP i en mappe som manglet vedtak. IOP henviste til et vedtak, men vedtaket forelå ikke i mappen. Revisor vil kun påpeke dette.

Hvert år skal det utarbeides en vurdering i forhold til den individuelle opplæringsplanen. Ved kontroll av elevmappene så revisor at det i samtlige 8 mapper var utarbeidet årsrapporter. Revisor vurderer dette som positivt.

Det er omsorgskommunene som har det økonomiske ansvaret for spesialundervisning til barn som plasseres i fosterhjem i andre kommuner. De kontrollerte mappene viser at det er omsorgskommunene selv som fatter enkeltvedtakene, med tildeling av et spesialundervisningstilbud de mener eleven har behov for. Differansen mellom tilbudet som omsorgskommunene har fattet i vedtak, og hva de faktisk betaler Aremark kommune utgjør kr. 214 178,-. Dette medfører mindreinntekter for Aremark kommune.

Konklusjon på problemstilling opp mot revisjonskriterier:

Revisor vurderer at det i stor grad blir tilrettelagt for spesialundervisning i grunnskolen i Aremark kommune. Det er utarbeidet interne rutiner og reglement som skal bidra til at lovverket blir overholdt. Revisor vurderer at Aremark kommune får innbetalt kravene om refusjon fra omsorgskommunene. Imidlertid vurderer revisor at kommunen har noen forbedringsområder, og fremmer følgende anbefalinger:

Anbefaling 1:

Revisor anbefaler kommunen om å rette fokuset over på tidlig innsats, for på denne måten søke å redusere antall vedtak om spesialundervisning på mellom- og ungdomstrinnet.

Anbefaling 2:

Revisor vurderer at det er utarbeidet rutiner for henvisning fra skolens side, og anbefaler skolen om å fortsette å utarbeide skriftlige henvisninger til PP-tjenesten.

Anbefaling 3:

Revisor anbefaler skolen å utarbeide spesialundervisningens organisering i årstimer, og angi dette i klokketimer.

Anbefaling 4:

Revisor anbefaler skolen om å innhente skriftlig samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering, og før det blir fattet vedtak om spesialundervisning.

Anbefaling 5:

Revisor anbefaler kommunen om å gi virksomhetsleder/reaktor ved Aremark skole fullmakt til å fatte enkeltvedtak i ikke prinsipielle saker etter opplæringsloven.

Anbefaling 6:

Revisor anbefaler at vedtak om spesialundervisning må foreligge dersom den sakkyndige vurderingen tilsier at eleven har behov for dette.

Anbefaling 7:

Revisor anbefaler skolen om å utarbeide utfyllende opplysninger om klage i enkeltvedtaket i henhold til forvaltningslovens kapittel VI.

Anbefaling 8:

Revisor anbefaler at skolen endrer sine rutiner slik at i saker hvor det ikke er mulig å saksbehandle innen en måned må skolen underrette de involverte i form av et foreløpig svar.

Anbefaling 9:

Revisor anbefaler kommunen om å gå i dialog med PP-tjenesten for å unngå ventelister og lang saksbehandlingstid.

Anbefaling 10:

Revisor anbefaler kommunen om å sende krav om refusjon for alle timene elevene er tildelt for spesialundervisning.

3. INNLEDNING

3.1 Problemstillinger

Problemstilling 1: Blir det tilrettelagt for spesialundervisning i grunnskolen i Aremark kommune i henhold til gjeldende lovverk og statlige føringer?

I tillegg skal det gjøres en kartlegging av øremerkede midler som eventuelt følger fosterhjemsbarn, når det gjelder spesialundervisning. I hvilken grad blir slike midler benyttet?

Revisjonen har valgt å utarbeide revisjonskriterier for dette, slik at følgende problemstilling 2 blir kontrollert: Betaler omsorgskommunene for spesialundervisning som er tildelt plasserte fosterhjemsbarn i Aremark kommune?

3.2 Avgrensning av prosjektet

Prosjektet tar for seg det generelle lovverket som styrer hvilke barn og ungdom som har krav på spesialundervisning og ser dette opp mot praksis i Aremark kommune. I prosjektet er det ikke foretatt noen vurdering av kvaliteten i undervisningen. Det er heller ikke gjort noen kvalitetsundersøkelser på de sakkyndige utredningene og tilrådingene. I hovedsak er det kontrollert om det foreligger sakkyndige vurderinger før enkeltvedtak blir fattet, og hvordan disse vedtakene blir fulgt opp med blant annet individuelle opplæringsplaner og årsrapporter.

Revisjonen har valgt å utarbeide en problemstilling fordi spørsmålsformuleringen som gjaldt kartleggingen er hjemlet i lovverket. Det er blitt kontrollert om Aremark kommune sender krav om refusjon for spesialundervisning til omsorgskommunene, og om det er mottatt innbetalinger.

3.3 Revisjonskriterier

I henhold til standard for forvaltningsrevisjon må revisor fastsette revisjonskriterier for forvaltningsrevisjonen. Revisjonskriterier, ofte kalt ”foretrukket praksis”, er uttrykk for krav eller forventninger til en funksjon, aktivitet, prosedyre, resultat eller lignende. Revisjonskriterier fastsettes vanligvis med basis i en eller flere av følgende kilder: lovverk, politiske vedtak og føringer, kommunens egne retningslinjer, anerkjent teori på området og andre sammenlignbare virksomheters løsninger og resultater.

Revisjonskriterier for dette prosjektet er blitt utledet fra:

Eksterne kriterier:

- LOV 1998-07-17 nr 61: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).
- LOV 1967-02-10 nr 00: Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).
- Utdanningsdirektoratet: Veilederen Spesialundervisning.
- St.meld.nr. nr 16 (2006-2007): Tidlig innsats for livslang læring
- FOR-2006-06-23 nr 724: Forskrift til opplæringslova

En nærmere utledning av revisjonskriterier fremkommer i rapporten.

3.4 Revisjonsmetoder

Revisor har gjennomført et oppstartsintervju med virksomhetsleder/rektor for Aremark skole. Revisjonen har også gjort kontrollhandlinger i 12 av 27 mapper for elever som mottar spesialundervisning, herav 3 mapper tilhørende fosterhjemsbarn. Gjennomgangen av elevmappene er et tilfeldig utvalg, og formålet har vært å kontrollere hvorvidt lovpålagt dokumentasjon foreligger. I tillegg har revisor kontrollert om det foreligger dokumentasjon på refusjonskrav i 6 mapper tilhørende fosterhjemsbarn. Prosjektet bygger slik sett på disse kontrollhandlingene, samt dokumentanalyse av kommunens maler, interne rutiner og reglement på området.

Revisor har gjort en analyse av innrapporterte tall i KOSTRA, og sett på utviklingen i Aremark kommune for de siste tre skoleårene. I tillegg er det gjort en sammenligning av Aremark kommune opp i mot sammenlignbare kommuner i KOSTRA gruppe 05 for regnskapsårene 2012-2014.

Revisjonen finner kontrollhandlingene gyldige og pålitelige til å kunne trekke konklusjoner.

3.5 Introduksjon

Spesialundervisning er mye omtalt i media, og undervisningsdepartementet har lagt føringer for en tidlig intervensjon fra skolens side. Dette innebærer at skolen skal gjøre en vurdering av om eleven trenger en nærmere utredning av sakkyndig instans som er pedagogisk-psykologisk tjeneste, PPT. Hvis det foreligger forhold som krever utredning skal PPT foreta en sakkyndig vurdering. Denne saksgangen må alle landets kommuner gjennomføre for å oppfylle opplæringslovas krav. Intensjonen er å hindre at elever faller fra gjennom det obligatoriske skoleforløpet på 10 år.

Samtidig er trykket på økonomi og budsjett stort i kommunen, og det er innsparing på flere ledd. De ulike skolene får tildelt rammer som de budsjetterer ut i fra. For eksempel er kutt i lærerstillinger et resultat av at den enkelte skole må tilpasse seg etter den tildelte rammen den har fått. Dette kan gjøre at presset på den enkelte lærer blir større. Skoleeier, det vil si kommunen, må hele tiden balansere mellom det å gi elever et fullgodt opplæringstilbud og det å få de tildelte økonomiske rammene gjennom budsjett til å strekke til.

Overordnet analyse:

I den overordnede analysen som forvaltningsrevisjonen gjorde av Aremark kommune i 2014 fremkom skole som et risikoområde. KOSTRA-tall viste at det var høy andel elever i grunnskolen som hadde spesialundervisning generelt, og særlig 5.- 7.trinn. Det var også svært mange elever per kommunal skole. I tillegg høye driftsutgifter for SFO.

Budsjettet for 2014 viste redusert lærerinnsett og reduserte inntekter i skole. I samtale med ordfører og rådmann kom det fram at de hadde en viss bekymring over resultatene av de nasjonale prøvene i grunnskolen. Aremark kommune scoret veldig lavt. Begge mente at dette var et område som kunne være aktuelt for forvaltningsrevisjon.

Dette var årsaken til at kontrollutvalget og kommunestyret i Aremark kommune fattet vedtak om et forvaltningsrevisjonsprosjekt på området.

Følgende kartlegging av skolen fremkom av oppstartsintervjuet i februar 2015:

Aremark skole er en kombinert barne- og ungdomsskole fra 1.- 10. trinn. De har 20,5 stillingshjemler for pedagoger fordelt på 25 personer. Det er 5 lærere som har utdanning i spesialpedagogikk, og i tillegg har skolen en vernepleier i full stilling.

Revisor spurte også om det benyttes vikarer uten pedagogisk utdanning, og hvor lenge disse vikariatene eventuelt varer. Det ble sagt at Aremark skole kun benytter seg av vikarer med pedagogisk utdanning. De benytter helst interne med lave stillingsprosent, eller de tilkaller pensjonister som har vært tidligere ansatte. Det blir ved hvert enkelt tilfelle vurdert om det skal tilkalles vikar. Ved fravær i spesialundervisningen løses dette ved undervisning i grupper.

Det var i februar 177 elever ved skolen, fordelt på 89 jenter og 88 gutter.

Antall elever med spesialundervisning er følgende:

Klasse	Antall elever
1. trinn	1
2. trinn	0
3. trinn	0
4. trinn	2
5. trinn	4
6. trinn	1
7. trinn	7
8. trinn	3
9. trinn	3
10. trinn	6

Utviklingen i spesialundervisningen for de tre siste år:

Skoleåret 2012/2013: 28 elever (6 fra andre kommuner)

Skoleåret 2013/2014: 25 elever (4 fra andre kommuner)

Skoleåret 2014/2015: 27 elever (6 fra andre kommuner)

Inneværende skoleår går 21,6 % av lærertimene til spesialundervisning, mens 15,2 % av elevene mottar spesialundervisning.

Revisor spurte i oppstartsintervjuet om hvilke mål kommunen har satt på området spesialundervisning, og gjengir i sin helhet virksomhetsleders/rektors skriftlige svar: «Spesialundervisning er ett av fem satsningsområder ved Aremark skole. I utviklingsplanen for inneværende skoleår står følgende: «Område 2: Spesialundervisning: På tross av en uttalt politisk målsetting om at bruken av spesialundervisning skal reduseres øker den både i form av antall enkeltvedtak og ressursbruk. KS har utarbeidet et drøftingsopplegg som setter fingeren på driverne bak utviklingen og setter fokus på begreper som «tilpasset opplæring», «likeverdig opplæring» og «inkluderende opplæring». Spesialundervisningsprosenten ved Aremark skole ligger på ca. 15 %. Dette er altfor høyt.

Tiltak:

- Det igangsettes en intern prosess der skolens ledelse, plangruppe og spesialundervisningskoordinator med bakgrunn i drøftingsopplegget arbeider med temaområdet. PPT inviteres til samlingene i denne gruppa.

- *Grappa skal komme fram til områder for skolebasert satsing med bakgrunn i sine drøftinger.*
- *Det skal legges vekt på en gradvis involvering av elever, foreldre og politikere i prosessen.»*

Dette er et område som i hovedsak ventelig vil bli flyttet til neste skoleårs kvalitetsutviklingsplan, da vi dette året både gjør et stort planarbeid med skoleanlegget, samt har hatt nasjonalt tilsyn på «Skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen og skolebasert vurdering».»

Revisor spurte også om hvilke tilbud kommunen kan gi til elever som trenger spesialundervisning. Virksomhetsleder/rector fortalte at Aremark skole kan tilby organisering i mindre grupper, tilpasset undervisning i klasserommet og undervisning skjermet fra andre elevers aktivitet. Revisor ble også fortalt at skolen har kjøpt tjenester av Tistedal skole. Rektor forklarte at skolen skal løse alle de utfordringer som måtte være med elever som sokner til skolen. Han forklarte videre at det kan imidlertid være utfordringer som er så krevende at de ikke har kompetansen til å løse disse, slik at skolen må søke å innhente denne kompetansen eller de ressurser som er nødvendig. På spørsmål fra revisor om rektor vurderer tilbudet om spesialundervisning som tilstrekkelig, svarte han positivt på dette.

4. PROBLEMSTILLING 1: Bli det tilrettelagt for spesialundervisning i grunnskolen i Aremark kommune i henhold til gjeldende lovverk og statlige føringer?

4.1 Revisjonskriterier

Revisjonskriteriene er utledet fra nevnte lovverk, st.meld. og veileder. Utledning med paragrafer ligger i sin helhet i vedlegg 1.

Revisjonskriterie 1: Skolen skal vektlegge tidlig innsats.

Revisjonskriterie 2: Henviingen til PP-tjenesten bør være skriftlig.

Revisjonskriterie 3: Før kommunen gjør vedtak om spesialundervisning skal det foreligge en sakkyndig vurdering.

Revisjonskriterie 4: Den sakkyndige vurderingen skal vise at eleven har behov for spesialundervisning, og hvilket opplæringsstilbud eleven skal ha.

Revisjonskriterie 5: Den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket skal angi spesifikt antall årstimer til spesialundervisning, og eventuelt antall årstimer til assistent.

Revisjonskriterie 6: Dersom vedtaket avviker fra den sakkyndige vurderingen må dette grunngis.

Revisjonskriterie 7: Før det blir gjort sakkyndig vurdering og før det blir gjort vedtak om å sette i gang spesialundervisning, skal det innhentes samtykke fra eleven eller foreldrene til eleven.

Revisjonskriterie 8: Den som har delegert myndighet fra skoleeier skal fatte vedtak.

Revisjonskriterie 9: Vedtaket skal være i tråd med følgende regler om enkeltvedtak:

- Enkeltvedtaket skal være skriftlig.
- Enkeltvedtaket skal grunngis, og begrunnelsen skal gis samtidig med at vedtaket fattes.
- Begrunnelsen skal vise til de regler vedtaket bygger på.
- Vedtaket skal inneholde informasjon om klagerett, klagefrist og fremgangsmåte ved klage.
- Det skal også treffes enkeltvedtak ved avslag om spesialundervisning.

Revisjonskriterie 10: Forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold. I saker som gjelder enkeltvedtak, skal det gis foreløpig svar dersom en henvendelse ikke kan besvares i løpet av en måned etter at den er mottatt.

Revisjonskriterie 11: For elever som får spesialundervisning, skal det utarbeides en individuell opplæringsplan (IOP). Planen skal vise mål for og innholdet i opplæringen og hvordan den skal drives.

Revisjonskriterie 12: Skolen skal en gang i året utarbeide skriftlig oversikt over den opplæringen eleven har fått, og en vurdering av utviklingen til eleven.

4.2 Revisors undersøkelse og innhentede data

Skolens vektlegging av tidlig innsats

I henhold til opplæringslova § 1-3, skal kommunen vektlegge tidlig innsats. «*Tidlig innsats må forstås både som innsats på et tidlig tidspunkt i barns liv, og tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes i førskolealder, i løpet av grunnopplæringen eller i voksen alder*», hentet fra St.meld. nr. 16 (2006-2007). Under oppstartsintervjuet i februar viste virksomhetsleder/rektor ved Aremark skole til at det i inneværende skoleår er satt av til sammen 35,5 timer til «tidlig innsats» innenfor 1.- 4. klassetrinn. Disse timene er fordelt med 21,5 timer på pedagog og det resterende til assistent som styrkingstiltak i klasserommet. Han fortalte at samarbeidet mellom skole og barnehage per dags dato ikke er godt nok pedagogisk. Det er planer om å utvide samarbeidet med tanke på tidlig innsats, da han mener at utredninger først i 1. klasse er for sent og at det derfor må gjøres tidligere.

Videre fra St.meld. nr. 16 (2006-2007): «*For å kunne sette inn tiltak tidlig må det på alle nivåer i utdanningssystemet legges vekt på å identifisere barn og unge som ikke har tilfredsstillende læringsutvikling. Slik identifisering innebærer både å vurdere barnas utvikling og kompetanse og å kunne anvende et profesjonelt skjønn for å avgjøre hvilke oppfølgingstiltak som skal iverksettes*». Virksomhetsleder/rektor erkjenner at spesialundervisningsprosenten er høy ved Aremark skole. Samtidig mener han at det er viktig at de som har rett til spesialundervisning etter lovverket skal ha dette. Han fortalte videre at det i inneværende skoleår er satt inn styrkingstiltak på 3. trinn i form av «ekstra» pedagog i norsk, matte og engelsk. Han synes det er nærliggende å påstå at dette styrker de som har god læringsevne og støtter opp om de som sliter, slik at de har en tilfredsstillende tilpasset opplæring. Det samme mener han kan sies om situasjonen på 4. trinn, der PP-tjenesten har gjennomført sakkyndige utredninger, men der det er enighet om å løse utfordringene gjennom tilpasset opplæring. Det er i følge ham selv grunn til å tro at skolen er inne i en utvikling mot å komme dit at «inngangsporten» til spesialundervisning blir snevrere.

For å kontrollere om Aremark kommune vektlegger tidlig innsats i tråd med nasjonale føringer og sine interne målsetninger, har revisor sett på utviklingen av kommunens innrapporterte tall i KOSTRA. Aremark kommune tilhørte KOSTRA gruppe 04 i 2012, men fra og med 2013 tilhører de KOSTRA gruppe 05. Andelen elever i grunnskolen som mottar spesialundervisning er gjengitt i prosent i tabellen nedenfor:

KOSTRA	Aremark (2012)	Kostragruppe 04 (2012)	Aremark (2013)	Kostragruppe 05 (2013)	Aremark (2014)	Kostragruppe 05 (2014)
Totalt:	14,8	10,7	13,9	9,9	15,3	9,9
1.-4. trinn	9	6,5	7,8	7	5,2	6,6
5.-7. trinn	18,6	14,1	19	11,2	21,4	10,7
8.-10. trinn	17,3	12,3	15,5	11,8	19	12,6

KOSTRA viser at Aremark kommune har en høy andel elever med spesialundervisning. Kommunen har hatt en nedgang i elever med spesialundervisning på 1.- 4. trinn fra foregående år, mens de har hatt en økning på 5.- 7. trinn og 8.- 10. trinn. I 2014 ligger Aremark kommune under gjennomsnittet til KOSTRA gruppe 05 på 1.- 4. trinn, men vesentlig høyere enn gjennomsnittet på 5.- 7. trinn og 8.- 10. trinn.

Henvising til PP-tjenesten bør være skriftlig. Skolens rutiner for å fange opp elever med behov for spesialundervisning

Dersom skolen mener at eleven ikke får et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, til tross for forsøk med ulike tiltak, skal rektor gjøre en formell henvising til den pedagogisk-psykologiske tjeneste (PP-tjenesten). Lovverket legger ingen føringer for hvordan henvisningen av elever skal skje, men i følge utdanningsdirektoratets veileder for spesialundervisning bør henvisningen være skriftlig. Skoleeier står fritt til å finne fram til de mest tjenlige prosedyrer og rutiner innenfor de rammene som opplæringsloven gir.

Revisor har kontrollert og sett at Aremark kommune har utarbeidet egne rutiner for hvordan undervisningspersonalet skal gå fram dersom de mener at en elev ikke opplever tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Det går fram av rutinene at det er kontaktlærer som i slike tilfeller skal ta initiativ til samtale med ledelsen, og at rektor har ansvaret for å behandle saken videre.

I henvisningen mener veilederen at skolen bør legge ved en beskrivelse av skolens kartlegginger, iverksatte tiltak for å tilpasse opplæringen og evaluering av disse tiltakene. I skolens rutiner står det beskrevet at spes.ped.koordinator og kontaktlærer/faglærer skal foreta nødvendige tester av eleven, og det skal skrives en pedagogisk rapport som dokumenterer hva som er gjort fra skolens side. Deretter skal foreldrene lese gjennom den pedagogiske rapporten før de signerer tilmeldingen, som rektor sender videre til PP-tjenesten.

I følge veilederen kan skolen vurdere det dithen at det ikke er behov for videre utredning, slik at saken ikke blir sendt videre. Dette gjelder imidlertid kun i de tilfellene der det var læreren som varslet om bekymring. Foreldrene derimot kan kreve undersøkelser av om eleven har behov for spesialundervisning og eventuelt hva slags opplæring eleven trenger, jf. oppl. § 5-4 første ledd. De kan også kreve sakkyndig vurdering, jf. oppl. §§ 5-4 og 5-3, også etter at skolen har gjennomført sine undersøkelser. I slike situasjoner må skolen henvise saken videre til PP-tjenesten, uavhengig av hva skolen selv mener.

Ved gjennomgangen av elevmappene så revisor at det forelå dokumentasjon av henvisningen til PP-tjenesten i 7 av 9 kontrollerte mapper. Pedagogisk rapport lå som vedlegg til 5 av disse. Revisor ser her bort i fra de 3 resterende mappene som omhandlet fosterhjemsplasserte barn. Henvisningene viste at det i 2 av tilfellene var foreldrene som ønsket utredning, i 4 mapper var det et samarbeid mellom skolen og hjemmet, og i den siste mappen var skolen alene initiativtaker.

Det skal foreligge en sakkyndig vurdering

I følge opplæringslova § 5-3 første ledd skal det foreligge en sakkyndig vurdering før kommunen fatter vedtak om spesialundervisning etter oppl. § 5-1. Den sakkyndige vurderingen skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og hvilket opplæringstilbud som bør gis. I Utdanningsdirektoratets veileder for spesialundervisning står det mer utførlig hva som menes med bestemmelsen.

Det er PP-tjenesten som foretar den sakkyndige vurderingen. Aremark kommune kjøper tjenestene av PP-tjenesten i Halden kommune. Virksomhetsleder/rektor fortalte at kontakten mellom skolen og PP-tjenesten går gjennom skolens spes.ped.koordinator og PPT-kontakten. Han er fornøyd med PP-tjenestens tilbudsside i forhold til systemarbeid, observasjoner og

aktiv deltakelse i undervisningen. De har ingen faste tidspunkter for når de besøker skolen, men at de er der ofte og retter seg etter skolens ønsker.

En sakkyndig vurdering skal bestå av to hovedelementer, en utredning og en tilråding. Vurderingen skal kunne ut i en skriftlig rapport som sendes tilbake til skolen. Loven gir ingen konkretisering av varigheten til den sakkyndige vurderingen. I veilederen sies det at det ikke bør være nødvendig med ny vurdering hvert år så lenge elevens behov i all vesentlighet ikke er forandret. De sakkyndige vurderingene ved skolen var oppbygd slik at utredningen ble presentert først, mens tilrådingen kom til uttrykk under den sakkyndige organiseringen i slutten av dokumentet.

Revisor har kontrollert og sett at det foreligger sakkyndige vurderinger i de kontrollerte mappene ved Aremark skole. Imidlertid manglet det sakkyndig vurdering for skoleåret 2014/2015 i en mappe. Det var utarbeidet enkeltvedtak for skoleåret, men den sakkyndige vurderingen som vedtaket henviste til forelå ikke i mappen. Virksomhetsleder/rektor tok kontakt med revisor etter verifiseringen av den foreløpige rapporten hvor han fortalte at han hadde gått i gjennom den aktuelle mappen. Hvorfor den sakkyndige vurderingen manglet var uvisst, men han hadde funnet den sakkyndige vurderingen i det elektroniske arkivet og lagt en kopi i mappen.

Den sakkyndige vurderingens innhold

Opplæringslova § 5-3 annet ledd angir hva en sakkyndig vurdering skal inneholde. En vurdering skal i følge loven blant annet greie ut og ta standpunkt til følgende:

- Elevens utbytte av det ordinære opplæringstilbudet.
- Elevens lærevansker og andre særlige forhold som er viktige for opplæringen.
- Realistiske opplæringsmål for eleven.
- Om man kan hjelpe eleven med læringsvansker innenfor det ordinære opplæringstilbudet.
- Hvilken opplæring som gir et forsvarlig opplæringstilbud.

Ved mappegjennomgang har revisor kontrollert de sakkyndige vurderingene som utarbeides for skolene i Aremark kommune. Revisor finner at de sakkyndige vurderingene er konkrete i sin angivelse av hvilke vansker den enkelte elev har, og hvilke tilbud den enkelte elev bør tildeles for å få et forsvarlig opplæringstilbud.

Den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket skal angi spesifikt antall årstimer til spesialundervisning og eventuelt antall årstimer til assistent

I opplæringslova § 5-3 annet ledd siste strekpunkt står følgende: Den sakkyndige vurderingen skal greie ut og ta stilling til hvilken opplæring som gir eleven et forsvarlig opplæringstilbud. I utdanningsdirektoratets veiledning står det nærmere spesifisert hva som menes med dette. Det må forstås dit hen at en sakkyndig vurdering må inneholde en angivelse av antall timer som vil være aktuelt for at den enkelte elev skal få et forsvarlig opplæringstilbud. Veilederen anbefaler at omfanget skal angis i årstimer, og skal som hovedregel være i klokketimer, ikke 45 minutter. Det er ikke tilstrekkelig at det angis i mer skjønnsmessige forhold slik som i for eksempel lite, middels eller stort.

Ved mappegjennomgang kontrollerte revisor hvordan de sakkyndige vurderingene og vedtakene var utformet i forhold til tidsangivelser. Samtlige sakkyndige vurderinger som

revisor kontrollerte fulgte veilederens anbefalinger om tidsangivelser i årstimer, men i stedet for klokketimer var årstimene angitt i 45 minutter. I 4 mapper ble årstimene spesifisert videre ned til timeantall per uke. De sakkyndige vurderingene utdyper hvordan tilbudet om spesialundervisning skal organiseres. Eksempelvis om spesialundervisningen skal foregå i enetimer eller i grupper, tiltak på trinnet, og behovet for assistent eller pedagog. De fleste sakkyndige vurderingene spesifiserte tidsforbruket fordelt på spesialundervisningen og behovet for eksempelvis assistent der dette var aktuelt.

De kontrollerte enkeltvedtakene fulgte tidsangivelsene i de sakkyndige vurderingene. Revisor ser at de fleste enkeltvedtakene for siste skoleår, viser utregning i klokketimer. Virksomhetsleder/rektor la under oppstartsintervjuet fram et eksempel på en ny mal på et enkeltvedtak som ble utferdiget etter et tilsyn fra Fylkesmannen. Den nye malen viser tidsangivelsene som årstimer a 45 minutter, omfanget av årstimene i klokketimer, og gjennomsnittlig klokketimer per uke.

Dersom vedtaket avviker fra den sakkyndige vurderingen må dette grunngis

I opplæringslova § 5-3 fjerde ledd står det at hvis vedtaket fra skoleeier avviker fra den sakkyndige vurderingen skal dette grunngis, og det skal fremgå hvorfor skoleeier likevel mener at eleven får et nødvendig opplæringstilbud. Revisor kontrollerte dette ved mappgjennomgang, og fant ingen avvik mellom innholdet i vedtaket og den sakkyndige vurderingen i mappene som ble gjennomgått. De kontrollerte enkeltvedtakene var i tråd med de sakkyndige vurderingene, der dette forelå.

Samtykke til sakkyndig vurdering og vedtak om spesialundervisning

I følge opplæringslova § 5-4 annet ledd er det et krav til samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering, og før det fattes enkeltvedtak om spesialundervisning. Der hvor foreldrene ikke gir sitt samtykke, kan ikke PP-tjenesten utarbeide en sakkyndig vurdering av elevenes behov. I de tilfellene der foreldrene selv har bedt om spesialundervisning, er det ikke behov for samtykke da dette ligger implisitt.

Revisor har ved kontroll av Aremark kommunes interne rutiner lest følgende: «Skolen innhenter foreldrenes samtykke dersom det skal foretas en sakkyndig utredning». Ved kontroll av elevmapper har revisor sett at 8 av 12 mapper inneholder samtykke fra foreldrene til sakkyndig vurdering. Videre står følgende: «Foreldrene har rett til å uttale seg før det blir truffet enkeltvedtak, og deres syn skal tillegges stor vekt. Retten til å uttale seg gjelder særlig ved avvik fra den sakkyndige vurderingen. Foreldrene må samtykke før enkeltvedtak om å sette i gang spesialundervisning fattes». Revisor kan ikke se at det foreligger samtykke til vedtak om spesialundervisning fra foreldrene i de kontrollerte mappene.

Den som har delegert myndighet fra skoleeier skal fatte vedtak

Opplæringslova § 5-3 sier at det er skoleeier, det vil i dette tilfellet si Aremark kommune, som er ansvarlig for at det treffes enkeltvedtak i forbindelse med spesialundervisning. I følge Utdanningsdirektoratets veileder for spesialundervisning kan skoleeier delegere myndigheten til å fatte enkeltvedtak til skolen ved rektor, eventuelt til en annen leder ved skolen som har god oversikt og kan ivareta kravet om likeverdighet. Det er likevel alltid skoleeier som har det overordnede ansvaret.

Den som har fått delegert myndighet kan ikke delegere denne adgangen videre til andre ansatte ved skolen. Dersom enkeltvedtak treffes av andre vil det foreligge en saksbehandlingsfeil. Så lenge skoleeier delegerer sin myndighet må det være forsvarlig, og dette innebærer blant annet at kommunen må sikre at vedtaksinstansen har den nødvendige habilitet, kompetanse, oversikt og kapasitet til å fatte enkeltvedtakene.

Ved mappegjennomgangen så revisor at samtlige enkeltvedtak som var fattet ved Aremark skole var underskrevet av rektor. Under oppstartsintervjuet spurte revisor om rektor hadde fullmakt til å fatte enkeltvedtak om spesialundervisning. Dette var han usikker på, og skulle følge opp spørsmålet videre til sin overordnede. I ettertid av møtet har revisor mottatt delegasjonsreglementet for Aremark kommune, som ble vedtatt i kommunestyret den 13.06.2013, sak 20/13. I følge delegasjonsreglementet er det rådmann som er gitt myndighet til å treffe vedtak, herunder klagebehandling, og gi uttalelse etter opplæringslova, når ikke sakene er av prinsipiell karakter. Det står videre at rådmannen kan delegere sin myndighet videre til administrasjonen, men revisor har ikke mottatt dokumentasjon som viser at dette er blitt gjort.

Vedtaket skal være i tråd med reglene om enkeltvedtak

Opplæringslova sier i § 5-3 første ledd at kommunen skal gjøre et vedtak om spesialundervisning for den enkelte elev. Utover dette sier ikke loven noe mer om hvordan vedtak skal fattes. I og med dette ligger det at vedtaket skal være utformet som et enkeltvedtak, og forvaltningslovens §§23-27 kommer derfor til anvendelse. I Utdanningsdirektoratets veiledning står det nærmere om hvilke krav det er til enkeltvedtaket. Det er viktig at enkeltvedtaket er utredet i tilstrekkelig grad, og at det angir klart og tydelig hva slags opplæringstilbud eleven skal ha.

Ved mappegjennomgang har revisor kontrollert om Aremark skole har utformet sine vedtak som enkeltvedtak i tråd med loven. Revisor ser at vedtakene i de kontrollerte mappene er utformet som enkeltvedtak. Det brukes en lik mal for vedtakene, men de er individuelt tilpasset den enkelte elev. Det vil si at de er skriftlige, de innehar en begrunnelse og beskriver hvilke faktiske forhold som ligger til grunn for vedtaket. Det vises i tillegg til hvilken lov hjemmel det er vurdert i forhold til. Vedtakene har imidlertid mangelfulle opplysninger om klageadgang, noe virksomhetsleder/rektor selv presiserte i oppstartsintervjuet. Han ønsker råd fra revisjonen om mer utfyllende klageadgang i vedtaket, med henvisning til gjeldende regelverk.

Utarbeidelsen av enkeltvedtak er viktig for foreldrenes klagerett. Revisor har imidlertid sett at det mangler ett vedtak i 2 av de kontrollerte mappene.

Skolen skal saksbehandle saken uten ugrunnet opphold

Opplæringsloven gir ikke direkte uttrykk for saksbehandlingstid av saker vedrørende spesialundervisning, men vi legger til grunn at dette må skje i løpet av rimelig tid. Reglene i forvaltningsloven kommer derfor til anvendelse. Forvaltningsloven § 11a første ledd fastslår at saken skal forberedes og avgjøres uten ugrunnet opphold. Dersom det må ventes at besvarelsen vil ta uforholdsmessig lang tid, skal det forvaltningsorganet som mottok henvendelsen snarest mulig gi underretning med angivelse av grunnen, og så vidt mulig også meddele når svar kan ventes. I saker som gjelder enkeltvedtak, skal det gis foreløpig svar

dersom en henvendelse ikke kan besvares i løpet av én måned etter at den er mottatt, jf. fvl. § 11a tredje ledd.

Saksbehandlingstiden gjelder fra skolen starter vurderingen av om eleven har behov for spesialundervisning og fram til enkeltvedtaket er fattet. Den sakkyndige vurderingen er en del av saksforberedelsen. Derfor gjelder kravet om at saken skal behandles uten ugrunnet opphold også for PP-tjenesten. Det betyr at PP-tjenesten må gi melding til skolen dersom deres saksbehandlingstid fører til at skolen ikke kan behandle saken innen én måned. Skolen skal deretter sende et foreløpig svar til elevens foreldre.

Under oppstartsintervjuet fortalte virksomhetsleder/rektor at saksbehandlingstiden varierer fra sak til sak, men at gjennomsnittet ligger på ca. 3 måneder. For å få en indikasjon på skolens saksbehandlingstid i saker vedrørende spesialundervisning for de siste tre skoleårene, har revisor kontrollert tiden det tar fra henvisningen er sendt til sakkyndig vurdering foreligger. Videre har revisor sett på tiden det tar fra sakkyndig vurdering foreligger, og fram til vedtak om spesialundervisning blir fattet. Revisor ser ut i fra sine beregninger at det tar i gjennomsnitt ca. 6 måneder fra henvisning er sendt til sakkyndig vurdering foreligger. Hvor laveste saksbehandlingstid er ca. 3 måneder, og høyeste ca. 10 måneder. I ett tilfelle hvor hjemmet tok kontakt med skolen med ønske om utredning av barnet, tok det 6,5 måneder før skolen sendte henvisningen videre. Videre tar det i gjennomsnitt ca. 1 måned fra sakkyndig vurdering foreligger, til skolen fatter vedtak. Her er laveste saksbehandlingstid 6 dager, og høyeste ca. 2 måneder. Ingen av mappene som revisor kontrollerte inneholdt foreløpige svar. Revisor ser at de sakkyndige vurderingene som regel blir gitt for flere skoleår, mens vedtakene blir fattet for ett skoleår av gangen. Vedtakene som senere blir fattet på grunnlag av gjeldende sakkyndige vurderinger, ser revisor at skolen har praksis i å fatte før starten av nytt skoleår.

I følge veilederen for spesialundervisning innebærer kravet om at saken skal behandles innen rimelig tid blant annet at PP-tjenesten eller skoleeier ikke kan innføre ventelister for utredning av en elevs behov for spesialundervisning. En venteliste strider mot elevens rett til spesialundervisning. Elevens rett til spesialundervisning skal ikke trenes på grunn av lang saksbehandlingstid hos PP-tjenesten. Revisor har ved kontroll sett at det ved Aremark skole ligger dokumentasjon fra PP-tjenesten som opplyser om at saken er satt på venteliste i 2 av de kontrollerte elevmappene.

Det skal utformes en individuell opplæringsplan

I opplæringslova § 5-5 første ledd står det at det skal utarbeides en individuell opplæringsplan (IOP) for elever som mottar spesialundervisning. Det står videre at planen skal beskrive innholdet og målet for opplæringen, og hvordan den skal drives. IOP skal utarbeides av skolen på bakgrunn av rammene som er gitt i enkeltvedtaket. Det er også skolen ved rektor som har ansvaret for at dette blir gjort. Det kan ikke gjøres endringer utover dette. IOP skal utarbeides så snart som mulig etter at enkeltvedtaket er fattet.

Hensikten med en IOP er i følge veilederen å utvikle kortfattede og praktiske planer til hjelp i planlegging, gjennomføring og evaluering av opplæringen for elever med spesialundervisning. Videre skal den fungere som et arbeidsverktøy for å sikre at elevens opplæringstilbud blir i samsvar med det eleven har krav på. Beskrivelser av mål, innhold, arbeidsmåter, vurderingsformer og organisering i en IOP må samordnes med planen for den ordinære opplæringen.

Revisor har kontrollert og sett at samtlige av de kontrollerte elevmappene inneholder utarbeidede IOPer. I veilederen står det at skolen ikke kan begynne å bruke en IOP overfor en elev før enkeltvedtaket som gir eleven rett til spesialundervisning er fattet. Dette gjelder også for elever som er under utredning. Det var ett tilfelle hvor det var utarbeidet IOP i en mappe som manglet vedtak. IOP henviste til et vedtak, men vedtaket forelå ikke i mappen.

Det skal utarbeides en årlig oversikt for alle elever med IOP

Opplæringslova § 5-5 annet ledd slår fast at skolen skal utarbeide en skriftlig årsrapport over opplæringen eleven har fått, og en vurdering av utviklingen til eleven. Elevens utvikling skal vurderes ut i fra målene som er satt i den individuelle opplæringsplanen. De interne rutine for skolen i Aremark beskriver at denne oversikten utarbeides og legges frem ved utviklingssamtalen i mai måned.

Opplæringslova ble endret den 1. august 2013, og den tidligere halvårsrapporten ble erstattet med en årlig rapport. Et mål for lovendringen var å minske rapporteringsbyrden i skolen. I og med dette har revisor kontrollert og sett om elevmappene inneholder årsrapporter for skoleåret 2013/2014, som er gjeldende for den nye lovendringen. Revisor kontrollerte elevmappene i februar/mars måned, og årsrapportene for siste skoleår var derfor ikke utferdiget.

Revisor ser at skolene benytter en egen mal for utarbeidelse av årsrapport. Ved kontroll av elevmappene så revisor at det i samtlige 8 mapper var utarbeidet årsrapporter. De resterende mappene var påbegynt først for siste skoleår.

4.3 Revisors vurderinger og konklusjoner

Barn i Norge har rett og plikt til offentlig grunnskoleopplæring i henhold til opplæringslova § 2-1. Aremark kommune som skoleeier er pålagt å følge disse bestemmelsene. Opplæringslova § 1-3 første ledd sier at opplæringen skal tilpasses eleven og dennes forutsetninger.

Skolens vektlegging av tidlig innsats.

Det er førende nasjonale målsetninger om at skolene skal vektlegge tidlig innsats i forhold til sine elever. Dette for å på sikt kunne redusere PP-tjenestens tid og fokus på ungdomstrinnet. Revisor ser ut i fra KOSTRA-tall at Aremark kommune har hatt en høy andel elever med spesialundervisning. Kommunen har hatt en nedgang i elever med spesialundervisning på 1.- 4. trinn fra foregående år, mens de har hatt en økning på 5.- 7. trinn og 8.- 10. trinn. I 2014 ligger Aremark kommune under gjennomsnittet til KOSTRA gruppe 05 på 1.- 4. trinn, men vesentlig høyere enn gjennomsnittet på 5.- 7. trinn og 8.- 10. trinn. Revisor anbefaler kommunen om å rette fokuset over på tidlig innsats, for på denne måten søke å redusere antall vedtak om spesialundervisning på mellom- og ungdomstrinnet.

Henvvisning til PP-tjenesten bør være skriftlig. Skolens rutiner for å fange opp elever med behov for spesialundervisning.

Dersom skolen mener at eleven ikke får et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, til tross for forsøk med ulike tiltak, skal rektor gjøre en formell henvvisning til PP-tjenesten. Lovverket legger ingen føringer for hvordan henvisningen av elever skal skje, men i følge utdanningsdirektoratets veileder for spesialundervisning bør henvisningen være skriftlig.

Ved gjennomgangen av elevmappene så revisor at det forelå dokumentasjon av henvisningen til PP-tjenesten i 7 av 9 kontrollerte mapper. Pedagogisk rapport lå som vedlegg til 5 av disse. Henvisningene viste at det i 2 av tilfellene var foreldrene som ønsket utredning, i 4 mapper var det et samarbeid mellom skolen og hjemmet, og i den siste mappen var skolen alene initiativtaker. Revisor vurderer at det er utarbeidet rutiner for henvisning fra skolens side, og anbefaler skolen om å fortsette å utarbeide skriftlige henvisninger til PP-tjenesten.

Det skal foreligge en sakkyndig vurdering. Den sakkyndige vurderingens innhold.

Det skal utarbeides en sakkyndig vurdering før et enkeltvedtak om spesialundervisning foreligger. Under mappegjennomgangen ved Aremark skole så revisor at de sakkyndige vurderingene var konkrete i sin vurdering av eleven, både når det gjaldt hvilke vansker eleven har, og hvilke tilbud den enkelte elev burde tildeles for å få et forsvarlig opplæringstilbud. Dette vurderer revisor som positivt, og ser at det er med på å gi nøyaktige kriterier som skolen deretter kan arbeide ut i fra.

Revisor vurderer derfor at de sakkyndige vurderingene er i tråd med lovverket. Imidlertid manglet det en sakkyndig vurdering for skoleåret 2014/2015 i en mappe. Det var utarbeidet enkeltvedtak for skoleåret, men den sakkyndige vurderingen som vedtaket henviste til forelå ikke i mappen. Da virksomhetsleder/rektor ble oppmerksom på dette tok han kontakt med revisor etter verifiseringen av den foreløpige rapporten hvor han fortalte at han hadde funnet den sakkyndige vurderingen i det elektroniske arkivet og lagt en kopi i mappen. Revisor vil

med dette kun påpeke at skolen påser at alle relevante dokumenter ligger i mappen, både for skolens oversikt men også for etterkontroll.

Den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket skal angi spesifikt antall årstimer til spesialundervisning, og eventuelt antall årstimer til assistent.

Opplæringsloven sier videre at det med forsvarlig opplæringstilbud menes at den sakkyndige vurderingen skal ta konkret stilling til hvor mange spesifikke årstimer eleven bør tilbys for at opplæringen skal være i tråd med lovens pålegg om forsvarlig opplæring. Revisor ser ved kontroll av mapper vedrørende spesialundervisning at de sakkyndige vurderingene angir nøyaktig antall årstimer, men i stedet for klokketimer angis årstimene i 45 minutter. I følge veilederen bør årstimene angis i klokketimer. Videre spesifiseres hvilke fag spesialundervisningen skal gis for at opplæringstilbudet skal være forsvarlig. De kontrollerte enkeltvedtakene fulgte tidsangivelsene i de sakkyndige vurderingene, og revisor finner dette positivt.

Den nye malen skolen har utarbeidet for enkeltvedtak viser tidsangivelsene som årstimer a 45 minutter, omfanget av årstimene i klokketimer, og gjennomsnittlig klokketimer per uke. Noen få av de sakkyndige vurderingene spesifiserte også årstimene til timeantall per uke. Angivelse av opplæringstilbud i årstimer gir skolen en større fleksibilitet når det gjelder tilrettelegging av undervisningen i forhold til hvis angivelsen er i uketimer. Revisor anbefaler skolen å utarbeide spesialundervisningens organisering i årstimer, og angi dette i klokketimer.

Dersom vedtaket avviker fra den sakkyndige vurderingen må dette grunngis.

Det står i opplæringslovas § 5-3 fjerde ledd at skoleeier skal grunngi vedtaket hvis det avviker fra den sakkyndige vurderingen. Revisor fant ingen avvik mellom innholdet i vedtaket og den sakkyndige vurderingen i mappene som ble kontrollert. Det tyder på at virksomhetsleder/rektor ved Aremark skole tar de sakkyndige uttalelsene til etterretning, og følger anbefalingene. Dette finner revisor positivt.

Samtykke til sakkyndig vurdering og vedtak om spesialundervisning.

I følge opplæringslova § 5-4 annet ledd er det et krav til samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering, og før det fattes enkeltvedtak om spesialundervisning. Revisor har ved kontroll av Aremark kommunes interne rutiner sett at skolen har dette nedskrevet. Ved kontroll av elevmapper har revisor sett at 8 av 12 mapper inneholder samtykke fra foreldrene til sakkyndig vurdering, men revisor kan ikke se at det foreligger samtykke til vedtak om spesialundervisning.

Revisor ser ved kontroll av elevmappene at skolen er flink til å innlemme foreldrene i prosessen med spesialundervisning i form av møter, utsendelse av brev, etc. Likevel kommer det ikke tydelig nok fram av dokumentasjonen i mappene om skolen innehar samtykke fra foreldrene. Revisor anbefaler skolen om å innhente skriftlig samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering, og før det blir fattet vedtak om spesialundervisning.

Den som har delegert myndighet fra skoleeier skal fatte vedtak.

Revisjonen tolker opplæringsloven slik at det er skoleeier som fatter alle vedtak vedrørende spesialundervisning. Aremark kommune har delegert denne myndigheten til rådmannen.

Ved mappegjennomgangen så revisor at samtlige enkeltvedtak som var fattet ved Aremark skole var underskrevet av rektor, men revisor har ikke mottatt noe dokumentasjon som viser at rektor har fullmakt til dette. Revisor vurderer dette som uheldig, da dette viser seg som en saksbehandlingsfeil. Det står i delegasjonsreglementet til kommunen at rådmannen kan delegere denne myndigheten videre til administrasjonen. Revisor anbefaler kommunen om å gi virksomhetsleder/rektor ved Aremark skole fullmakt til å fatte enkeltvedtak i ikke prinsipielle saker etter opplæringsloven.

Vedtaket skal være i tråd med reglene om enkeltvedtak.

Revisor har ved kontroll sett at det mangler ett vedtak i 2 av de kontrollerte mappene. Revisor anbefaler at vedtak om spesialundervisning må foreligge dersom den sakkyndige vurderingen tilsier at eleven har behov for dette.

Opplæringsloven gir ingen nærmere angivelse av hvordan et enkeltvedtak skal være utformet, og derfor kommer reglene i forvaltningsloven til anvendelse. Forvaltningsloven § 23 sier at et enkeltvedtak skal være skriftlig. Revisor kontrollerte så om enkeltvedtak vedrørende spesialundervisning ble gitt som skriftlig tilbakemelding. Kontrollen ble gjort ved mappegjennomsyn. Revisor fant at mappene inneholdt skriftlige enkeltvedtak der dette forelå. Det følger lovverket, og revisor vurderer dette som positivt.

Samtidig sier forvaltningslovens § 27 tredje ledd at det i underretningen om vedtak skal gis opplysning om klageadgang, klagefrist og klageinstans. Det skal også gis opplysning om nærmere fremgangsmåte ved fremsettelse av klage, jf. fvl. §§ 28 og 29. Det er Fylkesmannen i Østfold som er klageinstans. Revisor kontrollerte mappene, og fant at de kontrollerte vedtakene hadde mangelfulle opplysninger om klageadgang. Revisor anbefaler skolen om å utarbeide utfyllende opplysninger om klage i enkeltvedtaket i henhold til forvaltningslovens kapittel VI.

Skolen skal saksbehandle saken uten ugrunnet opphold.

Opplæringsloven gir ikke direkte uttrykk for saksbehandlingstid av saker vedrørende spesialundervisning, men vi legger til grunn at dette må skje i løpet av rimelig tid. Reglene i forvaltningsloven kommer derfor til anvendelse. Forvaltningsloven § 11a første ledd fastslår at saken skal forberedes og avgjøres uten ugrunnet opphold. Dersom det må ventes at besvarelsen vil ta uforholdsmessig lang tid, skal det forvaltningsorganet som mottok henvendelsen snarest mulig gi underretning med angivelse av grunnen, og så vidt mulig også meddele når svar kan ventes. I saker som gjelder enkeltvedtak, skal det gis foreløpig svar dersom en henvendelse ikke kan besvares i løpet av én måned etter at den er mottatt, jf. fvl. § 11a tredje ledd.

Saksbehandlingstiden gjelder fra skolen starter vurderingen av om eleven har behov for spesialundervisning og fram til enkeltvedtaket er fattet. Den sakkyndige vurderingen er en del av saksforberedelsen. Elevens behov for å få avklart sine behov og rettigheter så raskt som mulig er en viktig del av prosessen ved å vurdere saksbehandlingstiden. Dette kan føre til at for eksempel en saksbehandlingstid på totalt tre måneder kan være for lenge. Revisor ser at gjennomsnittlig saksbehandlingstid ved Aremark skole er lang, og der saksbehandlingstiden ikke kan besvares innen en måned gir ikke skolen de involverte foreløpig svar. Dette anser revisor som uheldig. Revisor anbefaler at skolen endrer sine rutiner slik at i saker hvor det

ikke er mulig å saksbehandle innen en måned må skolen underrette de involverte i form av et foreløpig svar.

I følge veilederen for spesialundervisning innebærer kravet om at saken skal behandles innen rimelig tid blant annet at PP-tjenesten eller skoleeier ikke kan innføre ventelister for utredning av en elevs behov for spesialundervisning. En venteliste strider mot elevens rett til spesialundervisning. Elevens rett til spesialundervisning skal ikke trenes på grunn av lang saksbehandlingstid hos PP-tjenesten. Revisor så ved kontroll at venteliste var tilfelle i 2 mapper. Revisor anbefaler kommunen om å gå i dialog med PP-tjenesten for å unngå ventelister og lang saksbehandling.

Det skal utformes en individuell opplæringsplan.

Elever som er tilstått vedtak om spesialundervisning skal få utarbeidet en individuell opplæringsplan (IOP). Denne planen skal beskrive innholdet og målet for opplæringen, og hvordan den skal drives. Den skal videre utvikle kortfattede og praktiske planer til hjelp i planlegging, gjennomføring og evaluering av opplæringen. IOPen skal utarbeides av skolen på bakgrunn av enkeltvedtaket.

Revisor har kontrollert og sett at samtlige av de kontrollerte elevmappene inneholder utarbeidede IOPer. I veilederen står det at skolen ikke kan begynne å bruke en IOP overfor en elev før enkeltvedtaket som gir eleven rett til spesialundervisning er fattet. Dette gjelder også for elever som er under utredning. Det var ett tilfelle hvor det var utarbeidet IOP i en mappe som manglet vedtak. IOP henviste til et vedtak, men vedtaket forelå ikke i mappen. Revisor vil ikke komme med noen anbefaling på grunn av dette ene tilfellet, men kun påpeke dette.

Det skal utarbeides en årlig oversikt for alle elever med IOP.

I prinsippet om individuell opplæring er det viktig at skolen legger en helhetsvurdering til grunn når den planlegger både elevens læring og kvaliteten på opplæringen. Det er derfor sentralt at det hvert år utarbeides en vurdering på hvilket utbytte eleven har av den tilrettelagte undervisningen, slik at man hele tiden har kontroll på hvordan eleven ligger an i forhold til den individuelle opplæringsplanen. Revisor vurderer at dette er nyttig både for skolen, men også for eleven og foresatte til eleven slik at man ser utviklingen hos den enkelte.

Ved kontroll av elevmappene så revisor at det i samtlige 8 mapper var utarbeidet årsrapporter. De resterende mappene var påbegynt først for siste skoleår. Revisor vurderer dette som positivt.

Konklusjon på problemstilling opp mot revisjonskriterier:

Revisor vurderer at det i stor grad blir tilrettelagt for spesialundervisning i grunnskolen i Aremark kommune i henhold til gjeldende lovverk og statlige føringer. Det er også utarbeidet rutiner og reglement som kan bidra til at lovverk blir overholdt. Imidlertid vurderer revisor at det i gjennomsnitt går uforholdsmessig lang tid fra henvisning til PP-tjenesten, til enkeltvedtak om spesialundervisning foreligger. Kommunen har også forbedringsområder når det gjelder tidlig innsats, å vise til samtykke, og deler av innholdet i enkeltvedtaket.

Revisjonen viser til kontrollhandlinger og vurderinger for hvert revisjonskriterie og fremmer følgende anbefalinger:

4.4 Anbefalinger

- *Anbefaling 1: Revisor anbefaler kommunen om å rette fokuset over på tidlig innsats, for på denne måten søke å redusere antall vedtak om spesialundervisning på mellom- og ungdomstrinnet.*
- *Anbefaling 2: Revisor vurderer at det er utarbeidet rutiner for henvisning fra skolens side, og anbefaler skolen om å fortsette å utarbeide skriftlige henvisninger til PP-tjenesten.*
- *Anbefaling 3: Revisor anbefaler skolen å utarbeide spesialundervisningens organisering i årstimer, og angi dette i klokketimer.*
- *Anbefaling 4: Revisor anbefaler skolen om å innhente skriftlig samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering, og før det blir fattet vedtak om spesialundervisning.*
- *Anbefaling 5: Revisor anbefaler kommunen om å gi virksomhetsleder/rektor ved Aremark skole fullmakt til å fatte enkeltvedtak i ikke prinsipielle saker etter opplæringsloven.*
- *Anbefaling 6: Revisor anbefaler at vedtak om spesialundervisning må foreligge dersom den sakkyndige vurderingen tilsier at eleven har behov for dette.*
- *Anbefaling 7: Revisor anbefaler skolen om å utarbeide utfyllende opplysninger om klage i enkeltvedtaket i henhold til forvaltningslovens kapittel VI.*
- *Anbefaling 8: Revisor anbefaler at skolen endrer sine rutiner slik at i saker hvor det ikke er mulig å saksbehandle innen en måned må skolen underrette de involverte i form av et foreløpig svar.*
- *Anbefaling 9: Revisor anbefaler kommunen om å gå i dialog med PP-tjenesten for å unngå ventelister og lang saksbehandlingstid.*

5. PROBLEMSTILLING 2: Betaler omsorgskommunene for spesialundervisning som er tildelt plasserte fosterhjemsbarn i Aremark kommune?

5.1 Revisjonskriterier

Revisjonskriteriet er utledet fra forskrift til opplæringslova. Paragrafen ligger i sin helhet i vedlegg 1.

Revisjonskriterie: Den kommunen som har det økonomiske ansvaret for barnet, bærer også det økonomiske ansvaret for spesialundervisning.

5.2 Revisors undersøkelse og innhentede data

Den kommunen som har det økonomiske ansvaret for barnet, bærer også det økonomiske ansvaret for spesialundervisning.

I følge forskrift til opplæringslova § 18-1 fremgår det at det er den kommunen som har det økonomiske ansvaret for barnet etter barnevernloven, som også skal bære det økonomiske ansvaret for spesialundervisning når barnet plasseres i fosterhjem i en annen kommune. For spesialundervisning fastsetter bostedskommunen, i dette tilfellet Aremark kommune, omfanget etter en sakkyndig vurdering fra vertskommunen. Under oppstartsintervjuet fikk revisor opplyst om at det er plassert 6 fosterhjemsbarn fra andre kommuner i Aremark kommune, hvor alle barna har vedtak om spesialundervisning.

Virksomhetsleder/rector fortalte at ved behov for spesialundervisning sendes det søknad om spesialundervisning, og anmodning om betalingsgaranti til elevens hjemkommune. Det ble vist mappene for å forklare oppbyggingen, og et eksempel på refusjonskrav for spesialundervisning ble lagt fram for revisor. Dette kravet blir sendt ut til omsorgskommunene (elevens hjemkommune) to ganger i året. Virksomhetsleder/rector fortalte at utseendet på refusjonskravet vil bli endret for at det skal komme tydeligere fram for mottaker at dette er en faktura. I etterkant av møtet har revisor fått opplyst om at kravet fra 2015 vil gå via kommunale fakturaer.

Virksomhetsleder/rector estimerte at innbetalingene fra omsorgskommunene ville utgjøre ca. 2,7 millioner. Han uttrykte hvor sårbart denne budsjettposten er for Aremark skole, da lærerstillinger til spesialundervisning er direkte knyttet opp i mot disse midlene.

Revisor har sett og kontrollert at det foreligger refusjonskrav i de 6 elevmappene som tilhører fosterhjemsbarn. Det er kontrollert om beregningene i refusjonskravene overensstemmer med omfanget som er tildelt i de sakkyndige vurderingene. Revisor har begrenset seg til å kontrollere refusjonskravene som foreligger for siste gjeldende sakkyndige vurdering i mappene.

Det foreligger refusjonskrav for spesialundervisning i samtlige mapper. I 2 av mappene var skolens beregninger i overensstemmelse med omfanget i de sakkyndige vurderingene. Videre så revisor at omsorgskommunene i 3 mapper garanterte for færre timer enn hva som var tildelt

i de sakkyndige vurderingene. Dette ble forklart med at de mente at kostnaden for spesialundervisning burde fordeles på grunnlag av at noe av undervisningen kunne organiseres i grupper eller i ordinær undervisning. Aremark skole har i disse tilfellene sendt refusjonskrav på timeantallet som kommunene garanterte. I den siste mappen ble eleven tildelt flere timer med spesialundervisning i enkeltvedtaket enn i den sakkyndige vurderingen, og skolen har her forholdt seg til de tildelte timene i enkeltvedtaket.

Revisor har gjort beregninger på bakgrunn av tildelte timer i enkeltvedtaket, og antall timer Aremark kommune har bedt om refusjon for. Tabellen nedenfor viser refusjonskravene i venstre kolonne, mens høyre kolonne viser hva de faktiske kostnadene utgjør i henhold til spesialundervisningstilbudet som er vedtatt i enkeltvedtaket:

	Refusjonskrav	Faktiske kostnader
Våren 2014	218 727	218 727
Våren 2014	133 928	147 507
Våren 2014	112 547	155 547
Høsten 2014	237 670	237 670
Høsten 2014	163 164	163 164
Høsten 2014	91 339	170 314
Høsten 2014	231 676	231 676
Høsten 2014	205 324	236 824
Høsten 2014	277 558	324 682
	1 671 933	1 886 111

De røde tallene viser de faktiske kostnadene, mens tabellen viser at det er sendt refusjonskrav på lavere beløp. Differansen utgjør kr. 214 178,-.

Revisjonen har kontrollert og sett at samtlige refusjonskrav er innbetalt til Aremark kommune.

5.3 Revisors vurderinger og konklusjoner

De kontrollerte mappene viser at det er omsorgskommunene selv som fatter enkeltvedtakene, med tildeling av et spesialundervisningstilbud de mener eleven har behov for. Revisor stiller seg derfor undrende til at omsorgskommunene ikke garanterer for betaling av samtlige vedtatte timer. Det at Aremark kommune sender krav om refusjon kun for de timene som omsorgskommunene har garantert for anser revisor som uheldig. I følge forskrift til opplæringslova § 18-1 er det omsorgskommunene som har det økonomiske ansvaret for spesialundervisning til barn som plasseres i fosterhjem i andre kommuner.

Differansen mellom tilbudet som omsorgskommunene har fattet i vedtak, og hva de faktisk betaler Aremark kommune utgjør kr. 214 178,-. Dette medfører mindreinntekter for Aremark kommune. Der hvor det er avvik mellom timeantallet i den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket, vurderer revisor at det er timeantallet i sistnevnte som er gjeldende, da det er enkeltvedtaket som setter rammen for hva slags spesialundervisning eleven har krav på.

Revisor anbefaler kommunen om å sende krav om refusjon for alle timene elevene er tildelt for spesialundervisning.

Konklusjon på problemstilling opp mot revisjonskriterier:

Revisor vurderer at Aremark kommune får innbetalt kravene om refusjon fra omsorgskommunene. Imidlertid vurderer revisor at det i enkelte tilfeller blir sendt krav om refusjon for færre timer enn hva eleven faktisk er tildelt, og at dette er et område for forbedring.

Revisjonen viser til kontrollhandling og vurdering for revisjonskriteriet og fremmer følgende anbefaling:

5.4 Anbefalinger

- *Anbefaling 10: Revisor anbefaler kommunen om å sende krav om refusjon for alle timene elevene er tildelt for spesialundervisning.*

6. RÅDMANNENS BEMERKNINGER

Forvaltningsrevisjonsrapporten ”Spesialundervisning” i Aremark kommune har vært til behandling hos administrasjonen ved rådmannen. Rådmannen har gitt sine bemerkninger til revisjonens anbefalinger i e-post av 09.09.2015. Rådmannens bemerkninger er vedlagt som vedlegg 2 til rapporten.

Revisjonen ser at rådmannen slutter seg til revisjonens anbefalinger og meddeler at kommunen vil gjøre nødvendige grep for å følge opp anbefalingene.

7. KILDEHENVISNINGER

Litteratur

- Andersen, Kari Merete med flere. *Veileder i forvaltningsrevisjon, Norges Kommunerevisorforbund (NKRF)*. 1.utgave, 2006. Orkanger.

Dokumenter fra Aremark kommune

- Fakta om virksomheten pr. 30.11.2014: Lokalt målekart
- Organisasjonskart
- Ansvarsområder i administrasjonen
- Rutiner for spesialundervisning ved Aremark skole: Begreper, saksgang og regelverk
- Årshjul spesialundervisning 2015
- Delegasjonsreglement for Aremark kommune
- Maler:
  - Meldingsskjema til bruk for undervisningspersonalet. Elevens læringsutbytte. Behov for spesialundervisning.
  - Pedagogisk rapport. Benyttes ved tilmelding til PPT.
  - Individuell opplæringsplan (IOP)
  - Årsrapport Spesialundervisning
  - Melding om fornyet behov for spesialundervisning
  - Tilsynsrapport fra Fylkesmannen, og eksempler på utfylte maler i en sak.

Lover

- LOV 1992-09-25 nr.107: Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)
- LOV 1998-07-17 nr 61: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)
- LOV 1967-02-10 nr 00: Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)

Forskrift

- FOR 2004-06-15 nr 904: Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner mv.
- FOR-2006-06-23 nr 724: Forskrift til opplæringslova

Retningslinjer

- Utdanningsdirektoratet: Veilederen Spesialundervisning
- St.meld. nr. 16 (2006-2007): Tidlig innsats for livslang læring

Internett

- www.ssb.no - KOSTRA

8. VEDLEGG

Vedlegg 1:

LOV-1998-07-17-61: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).

§ 1-3. Tilpassa opplæring og tidleg innsats

Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lærekandidaten.

På 1. til 4. årstrinn skal kommunen sørge for at den tilpassa opplæringa i norsk eller samisk og matematikk mellom anna inneber særleg høg lærartettleik, og er særleg retta mot elevar med svak dugleik i lesing og rekning.

§ 2-1. Rett og plikt til grunnskoleopplæring

Barn og unge har plikt til grunnskoleopplæring, og rett til ein offentleg grunnskoleopplæring i samsvar med denne lova og tilhøyrande forskrifter. Plikten kan ivaretakast gjennom offentleg grunnskoleopplæring eller gjennom anna, tilsvarende opplæring.

Retten til grunnskoleopplæring gjeld når det er sannsynleg at barnet skal vere i Noreg i meir enn tre månader. Plikta til grunnskoleopplæring byrjar når opphaldet har vart i tre månader. Departementet kan i særlege tilfelle fritta elevar frå denne plikta.

Grunnskoleopplæringa skal til vanleg ta til det kalenderåret barnet fyller 6 år. Dersom det etter sakkunnig vurdering er tvil om barnet er komme tilstrekkeleg langt i utviklinga si til å starte i skolen, har barnet rett til å utsetje skolestarten eitt år dersom foreldra krev det. Etter sakkunnig vurdering og med skriftleg samtykke frå foreldra kan kommunen i særlege tilfelle vedta å utsetje skolestarten eitt år. Dersom foreldra søker om det eller samtykkjer, kan kommunen etter sakkunnig vurdering la eit barn ta til på skolen eitt år før når det innan 1. april har fylt 5 år.

Retten og plikta til opplæring varer til eleven har fullført det tiande skoleåret. Etter sakkunnig vurdering og med skriftleg samtykke frå foreldra kan kommunen heilt eller delvis vedta å fritta ein elev for opplæringsplikta dersom omsynet til eleven tilseier det.

Dersom ein elev utan å ha rett til det har fråvære frå den pliktige opplæringa, kan foreldra eller andre som har omsorg for eleven, straffast med bøter dersom fråværet kjem av at dei har handla forsettleg eller aktaust. Offentleg påtale blir ikkje reist utan når kommunen set fram krav om slik påtale.

§ 5-1. Rett til spesialundervisning

Elevar som ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har rett til spesialundervisning.

I vurderinga av kva for opplæringstilbod som skal givast, skal det særleg leggjast vekt på utviklingsutsiktene til eleven. Opplæringstilbodet skal ha eit slikt innhald at det samla tilbodet kan gi eleven eit forsvarleg utbytte av opplæringa i forhold til andre elevar og i forhold til dei opplæringsmåla som er realistiske for eleven. Elevar som får spesialundervisning, skal ha det same totale undervisningstimetalet som gjeld andre elevar, jf. § 2-2 og § 3-2.

§ 5-3. Sakkunnig vurdering

Før kommunen eller fylkeskommunen gjer vedtak om spesialundervisning etter § 5-1 eller vedtak om spesialpedagogisk hjelp etter § 5-7, skal det liggje føre ei sakkunnig vurdering av dei særlege behova til eleven. Vurderinga skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og kva for opplæringstilbod som bør givast.

Den sakkunnige vurderinga skal blant anna greie ut og ta standpunkt til

- eleven sitt utbytte av det ordinære opplæringstilbodet
- lærevanskar hjå eleven og andre særlege forhold som er viktige for opplæringa
- realistiske opplæringsmål for eleven
- om ein kan hjelpe på dei vanskane eleven har innanfor det ordinære opplæringstilbodet
- kva for opplæring som gir eit forsvarleg opplæringstilbod

Departementet kan gi nærmare forskrifter om den sakkunnige vurderinga.

Dersom vedtaket frå kommunen eller fylkeskommunen avvik frå den sakkunnige vurderinga, skal grunngivinga for vedtaket blant anna vise kvifor kommunen eller fylkeskommunen meiner at eleven likevel får eit opplæringstilbod som oppfyller retten etter § 5-1 eller § 5-7.

§ 5-4. Nærmare om saksbehandlinga i samband med vedtak om spesialundervisning

Eleven eller foreldra til eleven kan krevje at skolen gjer dei undersøkingar som er nødvendige for å finne ut om eleven treng spesialundervisning, og eventuelt kva opplæring eleven treng. Undervisningspersonalet skal vurdere om ein elev treng spesialundervisning, og melde frå til rektor når slike behov er til stades. Skolen skal ha vurdert og eventuelt prøvd ut tiltak innanfor det ordinære opplæringstilbodet med sikte på å gi eleven tilfredsstillande utbytte før det blir gjort sakkunnig vurdering.

Før det blir gjort sakkunnig vurdering og før det blir gjort vedtak om å setje i gang spesialundervisning, skal det innhentast samtykke frå eleven eller frå foreldra til eleven. Med

dei avgrensingane som følgjer av reglane om teieplikt og § 19 i forvaltningslova, har eleven eller foreldra til eleven rett til å gjere seg kjende med innhaldet i den sakkunnige vurderinga og til å uttale seg før det blir gjort vedtak.

Tilbod om spesialundervisning skal så langt råd er, formast ut i samarbeid med eleven og foreldra til eleven, og det skal leggjast stor vekt på deira syn.

§ 5-5. Unntak frå reglane om innhaldet i opplæringa og om kompetansekrav

Reglane om innhaldet i opplæringa i denne lova og i forskrifter etter denne lova gjeld for spesialundervisning så langt dei passar. For elev som får spesialundervisning, skal det utarbeidast individuell opplæringsplan. Planen skal vise mål for og innhaldet i opplæringa og korleis ho skal drivast. Også avvikande kontraktsvilkår for lærlingar kan fastsetjast i den individuelle opplæringsplanen.

Skolen skal ein gong i året utarbeide skriftleg oversikt over den opplæringa eleven har fått, og ei vurdering av utviklinga til eleven. Utviklinga til eleven skal vurderast ut frå måla som er sette i den individuelle opplæringsplanen til eleven. Skolen sender oversikta og vurderinga til eleven eller til foreldra til eleven og til kommunen eller fylkeskommunen.

§ 5-6. Pedagogisk-psykologisk teneste

Kvar kommune og kvar fylkeskommune skal ha ei pedagogisk-psykologisk teneste. Den pedagogisk-psykologiske tenesta i ein kommune kan organiserast i samarbeid med andre kommunar eller med fylkeskommunen.

Tenesta skal hjelpe skolen i arbeidet med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å leggje opplæringa betre til rette for elevar med særlege behov. Den pedagogisk-psykologiske tenesta skal sørge for at det blir utarbeidd sakkunnig vurdering der lova krev det. Departementet kan gi forskrifter om dei andre oppgåvene til tenesta.

FOR-2006-06-23-724: Forskrift til opplæringslova

§ 18-1. Kommunen sitt økonomiske ansvar for elevar som får opplæring utanfor bustadkommunen

a) For barn som ikkje er særskilt nemnde under punkt b, c og d, og som får grunnskoleopplæring, spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp utanfor kommunen, betaler bustadkommunen etter avtale. Bustadkommunen fastset omfanget av spesialundervisninga og den spesialpedagogiske hjelpa etter sakkunnig tilråding frå vertskommunen. Bustadkommunen er den kommunen der foreldra, eller den av foreldra som har omsorga for barnet, bur.

b) For barn som er i og under opplæringspliktig alder, og som barnevernstenesta eller fylkesnemnda plasserer utanfor kommunen, i fosterheim eller i institusjonar som ikkje er nemnde under punkt c og d, gjeld dette:

- Den kommunen som etter lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester har det økonomiske ansvaret for desse barna, ber også det økonomiske ansvaret for grunnskoleopplæringa, spesialundervisninga og den spesialpedagogiske hjelpa, jf. lov om barneverntjenester § 9-1.
- Om ikkje anna blir avtalt, skal den kommunen som ber det økonomiske ansvaret, betale for vanleg undervisning det som ein elev i den kommunen der eleven har opphald, kostar i gjennomsnitt. For spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp fastset bustadkommunen omfanget etter ei sakkunnig tilråding frå vertskommunen. Det økonomiske ansvaret følgjer av det fastsette omfanget.

c) For barn og unge i institusjonar som den statlege regionale barnevernmyndigheita har ansvaret for etter barnevernlova § 5-1, og barn og unge i private og kommunale institusjonar som er godkjende etter barnevernlova § 5-8, gjeld opplæringslova § 13-2.

d) For pasientar i helseinstitusjonar som eit regionalt helseføretak eig, og for pasientar i private helseinstitusjonar som har avtale med regionale helseføretak, gjeld opplæringslova § 13-3a.

e) I tvilstilfelle avgjer Fylkesmannen i det fylket der barnet oppheld seg, kven som er ansvarleg for kostnadene.

LOV-1967-02-10: Lov om behandlingmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).

§ 11 a. (saksbehandlingstid, foreløpig svar).

Forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold.

Dersom det må ventes at det vil ta uforholdsmessig lang tid før en henvendelse kan besvares, skal det forvaltningsorganet som mottok henvendelsen, snarest mulig gi et foreløpig svar. I svaret skal det gjøres rede for grunnen til at henvendelsen ikke kan behandles tidligere, og såvidt mulig angis når svar kan ventes. Foreløpig svar kan unnlates dersom det må anses som åpenbart unødvendig.

I saker som gjelder enkeltvedtak, skal det gis foreløpig svar etter annet ledd dersom en henvendelse ikke kan besvares i løpet av en måned etter at den er mottatt.

§ 23. (formene for enkeltvedtak).

Et enkeltvedtak skal være skriftlig om ikke dette av praktiske grunner vil være særlig byrdefullt for forvaltningsorganet.

§ 24. (når enkeltvedtak skal grunngis).

Enkeltvedtak skal grunngis. Forvaltningsorganet skal gi begrunnelsen samtidig med at vedtaket treffes.

I andre saker enn klagesaker kan forvaltningsorganet la være å gi samtidig begrunnelse dersom det innvilger en søknad og det ikke er grunn til å tro at noen part vil være misfornøyd med vedtaket. Det samme gjelder i saker om fordeling av tillatelser eller andre fordeler mellom flere parter. En part kan likevel kreve begrunnelse gitt etter at vedtaket er truffet. Krav om begrunnelse må framsettes i løpet av klagefristen eller - om ingen klagefrist løper - senest 3 uker etter at parten mottok underretning om vedtaket. Bestemmelsene i §§ 29, 30 og 31 gjelder tilsvarende.

Grunngiing kan unnlates i den utstrekning begrunnelse ikke kan gis uten å røpe opplysning som parten etter § 19 ikke har krav på å bli kjent med. I tilfelle som går inn under § 19 første ledd bokstav d, skal begrunnelse på anmodning gis en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det, likevel slik at muntlig orientering kan tre istedenfor skriftlig grunngiing.

Kongen kan for særskilte saksområder gi bestemmelser om at grunngiing kan unnlates når særlige forhold gjør det nødvendig. Likeledes kan Kongen bestemme at visse vedtak som går inn under første ledd skal grunngis etter reglene i annet ledd, eller at visse vedtak som går inn under annet ledd skal grunngis etter reglene i første ledd.

§ 25. (begrunnelsens innhold).

I begrunnelsen skal vises til de regler vedtaket bygger på, med mindre parten kjenner reglene. I den utstrekning det er nødvendig for å sette parten i stand til å forstå vedtaket, skal begrunnelsen også gjengi innholdet av reglene eller den problemstilling vedtaket bygger på.

I begrunnelsen skal dessuten nevnes de faktiske forhold som vedtaket bygger på. Er de faktiske forhold beskrevet av parten selv eller i et dokument som er gjort kjent for parten, er en henvisning til den tidligere framstilling tilstrekkelig. I tilfelle skal det i underretningen til parten vedlegges kopi av framstillingen.

De hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøving av forvaltningsmessig skjønn, bør nevnes. Er det gitt retningslinjer for skjønnsutøvingen, vil i alminnelighet en henvisning til retningslinjene være tilstrekkelig.

§ 27. (underretning om vedtaket).

Det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, skal sørge for at partene underrettes om vedtaket så snart som mulig. Dersom en mindreårig over 15 år er part i saken og blir representert av verge, skal organet også underrette den mindreårige selv. Underretning skal gis av det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, hvis ikke særlige grunner tilsier at dette overlates til et annet organ. I regelen gis underretning skriftlig. Er det særlig byrdefullt for forvaltningsorganet å gi skriftlig underretning, eller haster saken, kan underretning gis muntlig eller på annen måte. I så fall kan en part kreve å få vedtaket skriftlig bekreftet.

Underretning om vedtaket kan helt unnlates for så vidt underretning må anses åpenbart unødvendig og vedtaket ikke medfører skade eller ulempe for vedkommende part.

I saker der begrunnelsen etter § 24 skal gis samtidig med vedtaket, bør grunnene gjengis i underretningen. Der dette på grunn av særlige forhold ikke kan gjennomføres, og likeledes der partene kan kreve grunngiing etter § 24 annet ledd, skal det i underretningen isteden gis opplysning om på hvilken måte partene kan bli kjent med begrunnelsen.

I underretningen skal videre gis opplysning om klageadgang, klagefrist, klageinstans og den nærmere fremgangsmåte ved klage, samt om retten etter § 18, jfr. § 19 til å se sakens dokumenter. Dersom vedtaket kan tenkes gjennomført til skade for parten før klagesaken er avgjort, skal det også gjøres merksam på adgangen til å be om at gjennomføringen utsettes, jfr. § 42 første ledd. Er det etter § 27 b i loven her eller etter særskilt lovbestemmelse et vilkår for søksmål at klageadgangen er nyttet, eller at søksmålet anlegges innen en viss frist, skal parten i underretningen om vedtaket også gjøres oppmerksom på dette. I motsatt fall kommer slike vilkår for søksmål ikke til anvendelse overfor parten.

I tillegg til veiledningen etter tredje ledd skal underretningen om enkeltvedtak til sakens parter opplyse om følgende når forholdene gir grunn til det:

- a) adgangen til å søke fritt rettsråd
- b) forvaltningsorganenes veiledningsplikt etter § 11 og forskrifter gitt i medhold av den, og
- c) adgangen til å få tilkjent sakskostnader etter § 36

§ 27 a. Dersom ikke annet er bestemt, kan Kongen gi forskrifter om betaling for behandling av søknader om bevillinger, tillatelser, autorisasjoner o.l. som gis av forvaltningsorgan. Attest eller bevitnelse om tidligere vedtak gis uten betaling. Krav på betaling etter denne bestemmelse er tvangsgrunnlag for utlegg.

§ 27 b. *(vilkår for å reise sak for domstolene om vedtaket).*

Det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, kan bestemme at søksmål om gyldigheten av forvaltningsvedtak eller krav om erstatning som følge av vedtaket ikke skal kunne reises uten at vedkommende part har nyttet sin adgang til å klage over vedtaket, og at klagen er avgjort av den høyeste klageinstans som står åpen. Søksmål skal likevel i alle tilfelle kunne reises når det er gått 6 måneder fra klage første gang ble framsatt, og det ikke skyldes forsømmelse fra klagerens side at klageinstansens avgjørelse ikke foreligger.

§ 28. (vedtak som kan påklages, klageinstans).

Enkeltvedtak kan påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse i saken til det forvaltningsorgan (klageinstansen) som er nærmest overordnet det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket (underinstansen).

For enkeltvedtak som er truffet av forvaltningsorgan opprettet i medhold av lov om kommuner og fylkeskommuner, er klageinstansen kommunestyret eller fylkestinget, eller etter disses bestemmelse, formannskapet eller fylkesutvalget eller en eller flere særskilte klagenemnder oppnevnt av kommunestyret eller fylkestinget. Departementet er likevel klageinstans når vedtak er truffet av kommunestyret eller fylkestinget. Vedkommende statlige organ er klageinstans når vedtak er truffet i henhold til myndighet delegert fra et statlig forvaltningsorgan.

Med mindre Kongen bestemmer annerledes, kan klageinstansens vedtak i klagesak ikke påklages. Klageinstansens vedtak om å avvise klagen kan likevel påklages, unntatt:

- a) når også underinstansen traff vedtak om å avvise klagen,
- b) når underinstansen har prøvd avvisningsspørsmålet og kommet til at vilkårene for realitetsbehandling er til stede,
- c) når Kongen vil være klageinstans,
- d) når klage er avvist av en uavhengig klagenemd. Er det klagerett over et vedtak om å avvise en klage som er truffet av et kommunalt eller fylkeskommunalt organ som klageinstans, går klagen til fylkesmannen.

For særskilte saksområder kan Kongen fastsette klageregler som utfyller eller avviker fra reglene i dette kapittel. Forskrift som begrenser klageretten eller som ellers vesentlig endrer reglene til skade for partsinteresser, kan bare gis når tungtveiende grunner taler for det.

§ 29. (klagefrist).

Fristen for å klage er 3 uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til vedkommende part. Skjer underretningen ved offentlig kunngjøring, begynner klagefristen å løpe fra den dag vedtaket første gang ble kunngjort.

For den som ikke har mottatt underretning om vedtaket, løper fristen fra det tidspunkt han har fått eller burde ha skaffet seg kjennskap til vedtaket. Ved vedtak som går ut på å tilstå noen en rettighet, skal klagefristen for andre likevel senest løpe ut når det er gått 3 måneder fra det tidspunkt vedtaket ble truffet.

Har en part krevet å få oppgitt begrunnelsen for vedtaket etter § 24 annet ledd, avbrytes klagefristen. Ny klagefrist tar til å løpe fra det tidspunkt meddelelse om begrunnelse er kommet frem til ham eller han på annen måte er gjort kjent med den.

Vedkommende underinstans eller klageinstans kan i særlige tilfelle forlenge klagefristen før denne er utløpet.

Utdrag fra st.meld. nr. 16 (2006-2007): «Tidlig innsats må forstås både som innsats på et tidlig tidspunkt i barns liv, og tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes i førskolealder, i løpet av grunnopplæringen eller i voksen alder».

«For å kunne sette inn tiltak må det på alle nivåer i utdanningssystemet legges vekt på å identifisere barn og unge som ikke har tilfredsstillende læringsutvikling. Slik identifisering innebærer både å vurdere barnas utvikling og kompetanse og å kunne anvende et profesjonelt skjønn for å avgjøre hvilke oppfølgingstiltak som skal iverksettes».

Vedlegg 2: Rådmannens bemerkninger i e-post av 09.09.2015 fra Aremark kommune til Indre Østfold Kommunerevisjon IKS.

1. FORORD OG PROSJEKTMANDAT

Revisjonen skal i henhold til kommuneloven og forskrift om revisjon¹ utføre forvaltningsrevisjon. Etter forskriften innebærer forvaltningsrevisjon å gjennomføre systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets vedtak og forutsetninger. God kommunal revisjonsskikk er å følge RSK 001; Standard for forvaltningsrevisjon, utarbeidet av Norges kommunerevisorforbund NKRF. Dette forvaltningsrevisjonsprosjektet *Spesialundervisning*, er gjennomført i forhold til RSK 001. Prosjektet er gjennomført etter plan for forvaltningsrevisjon vedtatt i kontrollutvalget i sak 14/22 den 16.09.2014, og i kommunestyret i Aremark kommune i sak 39/14 den 11.12.2014.

Etter kommuneloven skal revisor rapportere resultatene av sin revisjon og kontroll til kontrollutvalget.

Prosjektet er gjennomført etter vedtatt prosjektbeskrivelse i tidsrommet januar - august 2015. Rapporten er oversendt kommunen for verifisering.

Prosjektansvarlige revisors habilitet og uavhengighet sett opp mot kommunen og den undersøkte virksomheten er vurdert, og revisjonen finner ansvarlig revisor habil til å utføre prosjektet.

Prosjektet er gjennomført av forvaltningsrevisor Lene Ødegård, og fagansvarlig forvaltningsrevisor Anita Rønningen har vært prosjektansvarlig. I tillegg har stedlig revisor Anders Fladberg deltatt i informasjonsinnsamlingen.

Rapporten oversendes kommunen etter behandling i kontrollutvalget og kommunestyret.

Revisor vil takke kontaktperson og andre som har deltatt i prosjektet for hyggelig samarbeid i forbindelse med prosjektarbeidet.

Indre Østfold Kommunerevisjon IKS
Rakkestad 11.09.2015

Rita Elnes
Distriktsrevisor

Anita Rønningen
Fagansvarlig forvaltningsrevisor

Lene Ødegård
Forvaltningsrevisor

¹ Kommunelovens kapittel 12 § 78 og forskrift om revisjon av 1.juli 2004 kapittel 3 § 6.

Indre Østfold Kommunerevisjon IKS
Industriveien 6

1890 RAKKESTAD

TILBAKEMELDING FORVALTNINGSREVISJONSRAPPORT SPESIALUNDERVISNING

Rådmannens kommentarer til tilsendt forvaltningsrevisjonsrapport spesialundervisning Aremark kommune:

Anbefaling 1:

Fokus på tidlig innsats er i tråd med vedtatte økonomiplan 2016-2019 og blir hensyntatt i budsjettet for 2016.

Anbefaling 2:

Anbefalingen tas til etterretning og vil bli fulgt opp.

Anbefaling 3:

Anbefalingen vil bli tatt opp med PPT for Halden og Aremark med sikte på at PPT endrer praksis i sine sakkyndige tilrådinger.

Anbefaling 4:

Anbefalingen tas til etterretning og vil bli fulgt opp.

Anbefaling 5:

Vil bli rettet opp i delegeringsreglementet.

Anbefaling 6:

Anbefalingen tas til etterretning og vil bli fulgt opp.

Anbefaling 7:

Denne anbefalingen er allerede iverksatt.

Anbefaling 8:

Anbefalingen tas til etterretning og vil bli fulgt opp.

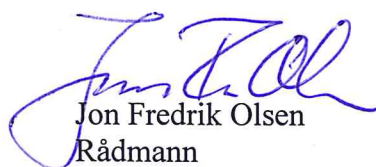
Anbefaling 9:

Anbefalingen tas til etterretning og vil bli fulgt opp ved revidering av avtalen mellom Aremark kommune og PPT for Halden og Aremark.

Anbefaling 10:

Anbefalingen tas til etterretning og vil bli fulgt opp fra og med skoleåret 2015-2016.

Med hilsen

Jon Fredrik Olsen
Rådmann

Per Ole Pihlstrøm
Virksomhetsleder

Saksnr.: 2015/15205
Dokumentnr.: 3
Løpenr.: 148162/2015
Klassering: 510/118
Saksbehandler: Casper Støten

Møtebok

Behandlet av Kontrollutvalget Aremark	Møtedato 24.09.2015	Utvalgssaksnr. 15/26
---	-------------------------------	--------------------------------

Kartlegging av saksfremlegg for kommunestyresaker

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Kartlegging av saksfremlegg for kommunestyresaker tas til orientering

Rakkestad, 09.09.2015

IØKUS IKS

Sammendrag

Under sak 15/9 «Eventuelt» i møte den 23.06.2015 i Aremark kontrollutvalg ble det fattet vedtak om at det skulle bestilles en kartlegging, med den hensikt å gi en vurdering på om kommunestyret fatter sine vedtak basert på tilstrekkelig informasjon i utvalgte saker.

Vedlegg

- Notat – Kartlegging av saksfremlegg for kommunestyresaker – september 2015

Saksopplysninger

To konkrete saker (K-saker 9/15 og 3/15) ble oversendt revisjonen og kartleggingen er basert på disse. Revisor legger kommunelovens § 23.2 og § 40.5 til grunn for å vurdere spørsmålet om tilstrekkelig informasjon har blitt gitt før vedtak ble fattet. Revisor vurderer det dithen at det kan synes å være mangel på informasjon som belyser alle relevante sider av disse sakene. Revisjonen gir en konkret vurdering av hva som bør være et minimumsinhold i en innstilling som skal stemmes over, og oppsummerer dette med følgende kulepunkt:

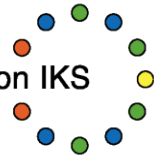
- Best mulig klargjort/utredet voringstema (presise formuleringer som gir lite rom for skjønn)
- Hvilke organ som avgjør saken (det må fremgå klart av innstillingen om saken avgjøres av formannskapet, eller om saken går videre til endelig behandling i kommunestyret)
- Tidsfrister for ikrafttredelse/ frist for ferdigstilling av vedtaket

- Konkret dekningsmåte/ finansieringskilde/ budsjettendring

Revisjonen understreker at mangel på slik informasjon kan gjøre det vanskelig å fatte vedtak.

Vurdering

Sekretariatet vurderer revisjonens kartlegging som et hensiktsmessig grunnlag for å konkludere om det blir gitt tilstrekkelig informasjon før vedtak ble fattet i disse konkrete sakene. Sekretariatet vurderer dermed at kartleggingen er i tråd med kontrollutvalgets bestilling.

Notat

Kartlegging av saksfremlegg for kommunestyresaker – september 2015

Det vises til sak **15/19** «Eventuelt» i kontrollutvalgets møte av 23. 06. 2015. I møteprotokoll fra møtet står det følgende under punkt 15/19:

Kontrollutvalget Aremarks behandling 23. 06. 2015:

1. Dokumentasjon til kommunestyresaker, utvalget ønsker en kartlegging på om kommunestyret får tilfredsstillende dokumentasjon før vedtak skal fattes.

Kontrollutvalget Aremarks vedtak/innstilling 23.06.2015:

1. Ang dokumentasjon til kommunestyresaker: Revisjonen får oversendt noen utvalgte saker som grunnlag for en kartlegging.

Revisjonen har mottatt følgende dokumentasjon fra kontrollutvalget via mail:

- Sak 9/15 Kommunestyret
- Sak 1/15 Omsorgsutvalget / Sak 3/15 Kommunestyret

Kontrollutvalget ber revisjonen om å vurdere hvorvidt det foreligger tilstrekkelig og grundig nok informasjon ved sakene til at det gis beslutningsgrunnlag og det kan fattes vedtak.

I den første kommunestyresaken revisjonen har mottatt vises det til sak **9/15** i kommunestyrets møte 16. 04. 2015 som omhandler «Kommunalt næringsfond- søknad om lån og tilskudd fra Ara Eiendomsdrift AS.»

Saksopplysninger:

Som det fremgår av søknadene søker Ara Eiendomsdrift om tilskudd og lån til å oppføre et næringsbygg(lager/kontorbygg) på 600 kvm på Sommero Industriområde i Aremark.

Vurdering: Rådmannen ser meget positivt på at det Aremarksbaserte firma Ara Eiendomsdrift AS vil etablere seg på kommunens industriområde, og vil innstille positivt i forhold til de retningslinjer som gjelder for tilskudd og lån. Disse fastsetter at maksimalt lån og tilskudd fra henholdsvis kraftfond og næringsfond er begrenset oppad til 50 % av kostnadene. Rådmannen legger til grunn en samlet investeringskostnad på 1 800 000,- (fratrasket kr. 100 000,- i forbindelse med kjøp av tomten fra kommunen) slik at samlet lån og tilskudd maksimalt blir kr. 900 000,-. Det gjenstår kr 150 000,- på kommunalt næringsfond, og rådmannen anbefaler at denne sum gis som tilskudd til tiltaket. Den resterende sum kr 750 000,- anbefaler rådmannen å gi som rentefritt lån fra kommunens kraftfond. Kraftfondet vil i så fall etter dette ha en saldo på kr. 1.698.101,63.

Rådmannens innstilling:

1. Ara Eiendomsdrift AS tildeles et tilskudd fra kommunens næringsfond på kr 150 000,-.
2. Ara Eiendomsdrift AS tildeles et rentefritt lån fra kommunens kraftfond på kr 750000,-.

Lånet gis med 2.prioritets pant i bygning/eiendom og med en løpetid på 10 år. Lånet avdras månedlig.

3. Tilskudd og lån utbetales når prosjektet er ferdigstillet og nødvendig pant er etablert.

I den andre kommunestyresaken vises det til sak1/15 i omsorgsutvalget 05.02.2015 og sak 3/15 kommunestyret 12.02.2015 «Bosettinger av flyktninger 2015».

Saksopplysninger:

Rådmannen ser på muligheten for å kunne bosette kvoteflyktninger fra Syria til Aremark kommune i 2015 som handlingsmål under rammeområde 32 NAV. Aremark kommune bør fortrinnsvis ta imot familier med barn, dette med tanke på en god integrering. Da vi snakker om mennesker i nød ber vi om en rask behandling og at det kommer opp som sak på første kommunestyremøte i 2015. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) har tidligere anmodet kommunen om bosetting av flyktninger med 15 nyankomne flyktninger i 2015, 10 i 2016 og 10 i 2017.

Vurdering: NAV Aremark har fra IMDI fått telefonisk beskjed om at det er få kvoteflyktninger fra Syria som skal bosettes i vårt distrikt. Det vil derfor være viktig å få avklart om bestillingen fra kommunestyret innbefatter kvoteflyktninger fra Syria eller om vedtaket også gir rom for å vurdere mottak av nyankomne flyktninger mer generelt. Rådmannen vil på denne bakgrunn fremme en innstilling i to alternativer som vil gi en avklaring på dette. NAV Aremark har utarbeidet en «Plan for flyktningarbeidet i Aremark kommune» som etter rådmannens vurdering kan benyttes uavhengig av hvilket land flyktningene måtte komme fra. Rådmannen har sammen med NAV Aremark gått gjennom alle de tilskuddsordninger som IMDI og Husbanken har, og kan under forutsetning av at integreringsarbeidet lykkes innenfor støtteordningenes tidslengde, ikke se at mottak av flyktninger i det omfang som foreslås vil påvirke kommunens økonomi i negativ retning.

Rådmannen ser imidlertid at flyktningene kommer fra samme språkgruppe som et spesielt viktig vilkår; dette både i forhold til skole og tolketjeneste.

Rådmannens innstilling:

Alternativ 1:

1. Aremark kommune bosetter nyankomne flyktninger (primært kvoteflyktninger fra Syria) med inntil 4 familier i 2015.
2. Bosetting skjer i det tempo som en klarer å skaffe boliger.
3. Det settes krav til IMDI at flyktninger kommer fra samme språkgruppe.
4. «Plan for flyktningarbeid i Aremark kommune» legges til grunn for arbeidet.
5. Videre bosetting av flyktninger i 2016 og 2017 blir avklart i Økonomiplan 2016-2019.

Alternativ 2:

1. Aremark kommune bosetter kvoteflyktninger fra Syria med inntil 4 familier i 2015.
2. Bosetting skjer i det tempo som en klarer å skaffe boliger.
3. Det settes krav til IMDI at flyktningene kommer fra samme språkgruppe.
4. «Plan for flyktningarbeidet i Aremark kommune» legges til grunn for arbeidet.
5. Videre bosetting av flyktninger i 2016 og 2017 blir å avklare i Økonomiplan 2016-2019.

Vedtaket i kommunestyret ble følgende:

1. Aremark kommune bosetter nyankomne flyktninger, primært kvoteflyktninger fra Syria med inntil 4 familier i 2015.
2. Bosetting skjer i det tempo som en klarer å skaffe boliger.
3. Det settes krav til IMDI at flyktningene kommer fra samme språkgruppe.
4. «Plan for flyktningarbeidet i Aremark kommune» legges til grunn for arbeidet.
5. Videre bosetting av flyktninger i 2016 og 2017 blir å avklare i Økonomiplan 2016-2019.

Revisor legger følgende lovhjemler til grunn for sin vurdering:

Kommunelovens § 23. 2 Administrasjonssjefens oppgaver og myndighet.

Administrasjonssjefen skal påse at de saker som legges fram for folkevalgte organer, er forsvarlig utredet, og at vedtak blir iverksatt. Administrasjonssjefen skal sørge for at administrasjonen drives i samsvar med lover, forskrifter og overordnede instruksjoner, og at den er gjenstand for betryggende kontroll

Kommuneloven § 40 5 pkt sier at kommunestyre og fylkesting selv skal fastsette et reglement for de folkevalgtes rett til innsyn i saksdokumenter og til informasjon om saker som er under behandling.

Saksfremlegg bør utformes etter den vedtatte mal i det til enhver gjeldende saksbehandlingssystemet i kommunen.

Revisors vurdering:

Kommuneloven § 23 2.pkt. sier at administrasjonssjefen i kommunen skal påse at de saker som legges frem for folkevalgte organ er forsvarlig utredet.

I saken om Ara Eiendomsdrift ser revisjonens at det vises til finanseringsmetode i forhold til hvordan kommunen vil stille med lån og tilskudd til bedriften. Men revisjonen vurderer at det i saksfremlegget burde vært vist til vedtektene for Kommunalt nærings- og kraftfond i Aremark kommune. Revisjonen har ikke gjort kontrollhandlinger i vedtektene og slik sett ikke kontrollert om disse er oppdatert i henhold til gjeldende lovverk. Revisjonen vurderer også at det foreligger manglende informasjon i forhold til bedriftens tilbakebetalingsevne. Revisjonen vurderer at det ikke er godt nok dokumentert, og at det i så måte ville vært gunstig med en bredere analyse av firmaets finansieringsevne og evne til tilbakebetaling for på den måten å få et bredere vurderingsgrunnlag.

I saken vedrørende Bosettinger av flyktninger, vurderer revisjonen at en økonomisk analyse hvor man tar hensyn til de økonomiske aspektene rundt bosetting av flyktninger ville vært gunstig for å få belyst saken mer grundig. Revisjonen vurderer at det burde være fremlagt et forslag til en kostnadsramme på hva bosetting av en/flere flyktningfamilier vil koste kommunen.

Etter revisjonens vurdering bør de følgende kulepunkt være et minimumsinhold i enhver innstilling som skal stemmes over og dette bør fremkomme av innstillingen:

- Best mulig klargjort/utredet voteringstema (presise formuleringer som gir lite rom for skjønn)
- Hvilke organ som avgjør saken (det må fremgå klart av innstillingen om saken avgjøres av formannskapet, eller om saken går videre til endelig behandling i kommunestyret)
- Tidsfrister for ikrafttredelse/ frist for ferdigstilling av vedtaket
- Konkret dekningsmåte/ finansieringskilde/ budsjettendring

Totalkonklusjon:

Ut i fra hva revisor kan se av de vedlagte saksfremstillingene, kan det synes som om det foreligger manglende informasjon. Hvis folkevalgte ikke har nok beslutningsgrunnlag, kan dette medføre at det blir vanskelig å fatte vedtak.

Saksnr.: 2015/15205
Dokumentnr.: 6
Løpenr.: 152318/2015
Klassering: 510/118
Saksbehandler: Casper Støten

Møtebok

Behandlet av Kontrollutvalget Aremark	Møtedato 24.09.2015	Utvalgssaksnr. 15/27
---	-------------------------------	--------------------------------

Informasjon fra revisjonen

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Informasjon fra revisjonen tas til orientering

Rakkestad, 14.09.2015

IØKUS IKS

Vedlegg

Ingen

Andre saksdokumenter (ikke vedlagt)

Ingen

Vurdering

Punkter under denne saken er først og fremst muntlige orienteringssaker og sekretariatet tar utgangspunkt i det i sin saksbehandling.

Saksnr.: 2015/15205
Dokumentnr.: 4
Løpenr.: 148346/2015
Klassering: 510/118
Saksbehandler: Casper Støten

Møtebok

Behandlet av Kontrollutvalget Aremark	Møtedato 24.09.2015	Utvalgssaksnr. 15/28
---	-------------------------------	--------------------------------

Eventuelt

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Sekretariatet anbefaler kontrollutvalget å fatte slikt vedtak:

Saken legges frem uten innstilling

Rakkestad, 09.09.2015

IØKUS IKS